

Васильєва О.А., студентка 3 курсу групи МВ-3
Науковий керівник: Ксендзук В.В., д.н.держ.упр., проф.
Державний університет «Житомирська політехніка»

ТИМЧАСОВИЙ ЗАХИСТ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ В ЄС: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну, яке розпочалося 24 лютого 2022 року, спричинило одну з найбільших гуманітарних катастроф в історії сучасної Європи: мільйони мирних жителів були змушені залишити свої оселі, родини та звичайне життя. Рятуючись від бомбардувань, окупації та масових порушень прав людини, сотні тисяч людей щодня перетинали кордони країн Європейського Союзу в пошуках безпеки та захисту. Це раптове й безпрецедентне за масштабом переміщення населення стало справжнім викликом для європейської системи захисту біженців – системи, яка незважаючи на десятиліття розвитку виявилася недостатньо ефективною. Вимушена міграція – тобто переміщення під тиском реальної загрози життю – вийшла за межі будь-яких прогнозів і поставила ЄС перед необхідністю діяти швидко, не чекаючи, поки бюрократичні механізми встигнуть відреагувати [4]. Актуальність теми зумовлена тим, що попри успішну первинну стабілізацію ситуації, тривале перебування близько 4,2 млн осіб під статусом тимчасового захисту висвітлює системні прогалини в європейському законодавстві.

Метою дослідження є аналіз правової природи тимчасового захисту, виявлення проблем нерівності стандартів між державами-членами ЄС та визначення перспектив трансформації цього статусу після 2027 року.

Правовою основою для реагування на кризу слугувала Директива 2001/55/ЄС від 20 липня 2001 року, що визначає мінімальні стандарти тимчасового захисту в разі масового переміщення осіб [3]. Попри те, що документ існував понад двадцять років, жодна з попередніх міграційних криз – ані балканська у 1990-х, ані «криза біженців» 2015–2016 років – не спонукала ЄС до його застосування. Повномасштабна війна проти України виявилася саме тим безпрецедентним сценарієм, для якого Директива, власне, і створювалася. Виконавчим рішенням Ради (ЄС) 2022/382 від 4 березня 2022 року механізм було активовано вперше в історії ЄС. Це свідчить не лише про масштаб катастрофи, а й про те, що система, яку часто критикують за повільність, здатна реагувати рішуче, коли ситуація цього вимагає. Статус тимчасового захисту дає українцям право легально перебувати в країнах ЄС, працювати без додаткових дозволів, навчатися, отримувати медичну допомогу та соціальні виплати [4]. Ключова перевага – швидкість: людина отримує захист без проходження тривалої індивідуальної процедури надання притулку. Однак тут одразу виникає суттєва проблема: Директива визначає лише мінімальну планку, а все інше – на розсуд кожної держави [3]. На практиці це означає, що українець у Польщі та українець у Португалії мають формально однаковий статус, але реально різний рівень соціального захисту. Така нерівність є серйозним недоліком системи, який потребує усунення через уніфікацію стандартів на рівні первинного законодавства ЄС. Відповідно до ст. 4(2) Директиви 2001/55/ЄС, тимчасовий захист може бути продовжений за умови збереження підстав для його надання – і саме ця норма стала правовим підґрунтям для послідовних рішень Ради ЄС [3]. На початку його було встановлено до березня 2023 року; рішенням 2023/2409 термін продовжено до березня 2025-го; рішенням 2024/1836 від 25 червня 2024 року – до 4 березня 2026 року [1]; рішенням 2025/1460 від 15 липня 2025 року – до 4 березня 2027 року [2]. За кожною з цих дат стоять мільйони людських доль і відкрите питання про те, що станеться з переміщеними особами після 2027 року, якщо війна не завершиться. Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що відсутність чіткого правового механізму переходу від тимчасового захисту до довгострокових статусів є не технічною прогалиною, а системною проблемою, яку ЄС не може ігнорувати безстроково. Вся система захисту спирається на Конвенцію ООН про статус біженців 1951 року, центральним принципом якої є non-Refoulement – заборона повертати людину туди, де їй загрожує небезпека [4]. Водночас стаття 32 Конвенції допускає виняток: виселення можливе з міркувань державної безпеки чи громадського порядку. Проблема в тому, що ні Конвенція, ні похідні акти не пояснюють, які саме дії особи вважаються такою загрозою. Таке нечітке формулювання залишає надто широкий простір для суб'єктивних рішень з боку держав і є одним із найвразливіших місць усієї конструкції міжнародного захисту, яке потребує уточнення на рівні вторинного законодавства ЄС. Не менш важливим є питання перспектив у ширшому сенсі. Україна вже є кандидатом на вступ до ЄС, і те, як ЄС впорається з сучасною міграційною кризою, закладе підвалини для майбутнього регулювання міграційних питань у межах спільного правового простору. Міграційний пакт ЄС, запропонований Єврокомісією у вересні 2020 року, передбачає реформування всієї системи управління міграцією – від процедур перевірки на кордоні до механізмів розподілу відповідальності між державами-членами [4]. Варто зазначити, що досвід цифровізації реєстраційних процесів через систему «Дія» вже викликає інтерес серед європейських партнерів. Для України принципово важливо не просто пристосовуватись до правил ЄС, а брати участь у їх формуванні як повноправний гравець – країна, яка стала епіцентром найбільшої міграційної кризи в Європі, має право сказати про те, як ця система має виглядати.

Отже, можна стверджувати, що сучасна міграційна політика ЄС перебуває на етапі глибокої трансформації, де практичні виклики випереджають нормативне регулювання. Досвід тимчасового захисту українців показав, що навіть ефективні механізми солідарності потребують більшої узгодженості, чіткості та довгострокового бачення. У цьому контексті майбутнє Міграційного пакту ЄС стане визначальним не лише для держав-членів, а

Секція 11. Міграційна політика: європейський досвід, орієнтири для України

й для країн-кандидатів. Для України це означає перехід від ролі об'єкта політики до ролі її активного суб'єкта. Участь у формуванні спільних підходів до управління міграцією є не просто питанням адаптації до законодавства ЄС, а можливістю впливати на правила, які безпосередньо визначатимуть її майбутнє в європейському просторі. Саме тому український досвід – як у сфері прийому переміщених осіб, так і у впровадженні цифрових рішень має бути інтегрований у загальноєвропейську систему як практичний орієнтир. Таким чином, ефективність майбутньої міграційної політики ЄС значною мірою залежатиме від здатності враховувати реальний досвід кризових ситуацій, серед яких український випадок є ключовим. А для України це не лише виклик, а й можливість закріпити свою роль як відповідального та впливового учасника формування нової архітектури європейської міграційної політики.

Список використаних джерел:

1. Виконавче рішення Ради (ЄС) 2024/1836 від 25 черв. 2024 р. про продовження тимчасового захисту, запровадженого Виконавчим рішенням (ЄС) 2022/382. Official Journal of the European Union. 2024. L 2024/1836. URL: http://data.europa.eu/eli/dec_impl/2024/1836/oj (дата звернення: 21.04.2026).
2. Виконавче рішення Ради (ЄС) 2025/1460 від 15 лип. 2025 р. про продовження тимчасового захисту до 4 березня 2027 р. Official Journal of the European Union. 2025. L 2025/1460. URL: http://data.europa.eu/eli/dec_impl/2025/1460/oj (дата звернення: 21.04.2026).
3. Директива Ради 2001/55/ЄС від 20 лип. 2001 р. про мінімальні стандарти надання тимчасового захисту у разі масового напливу переміщених осіб. Official Journal of the European Communities. 2001. L 212. С. 12–23. URL: <http://data.europa.eu/eli/dir/2001/55/oj> (дата звернення: 26.04.2026).
4. Черній Ю. Л. Тимчасовий захист громадян України в ЄС у контексті світових міграційних процесів та війни в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2025. Вип. 88, ч. 4. С. 153–160. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.88.4.23> (дата звернення: 26.04.2026).

Городнюк Є.Л., студентка групи П-15, спеціальності D8
факультету національної безпеки, права та міжнародних відносин
Науковий керівник: Литвинчук О.В., к.філос.н., доц.
доц. кафедри міжнародних відносин і політичного менеджменту
Державний університет «Житомирська політехніка»

ЕВОЛЮЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ПІД ВПЛИВОМ ПОВНОМАШТАБНОЇ ВІЙНИ

Актуальність дослідження зумовлена глибокими трансформаціями міграційних процесів в Україні, що відбулися внаслідок російського вторгнення у 2022 році. Воєнні дії спричинили безпрецедентні масштаби як зовнішньої, так і внутрішньої вимушеної міграції, що поставило перед державою нові виклики у сфері міграційної політики та правового регулювання. У цих умовах особливої ваги набуває необхідність удосконалення нормативно-правової бази та інституційних механізмів реагування на кризові міграційні процеси.

Доцільність дослідження полягає у потребі комплексного аналізу змін міграційної політики України після 2022 року та оцінці їх ефективності в умовах воєнного стану. Важливим є також вивчення міжнародного досвіду, зокрема механізмів тимчасового захисту, запроваджених Європейським Союзом, які стали ключовим інструментом реагування на масові переміщення населення.

Проблематика трансформації міграційної політики України в умовах війни привертає значну увагу як вітчизняних, так і міжнародних дослідників. Зокрема, до аналізу окремих аспектів міграційних процесів, соціально-економічних наслідків переміщення населення та механізмів державного реагування долучалися В. Костенко, Р. Заяць [1], О. Пишуліна, Л. Черенько, О. Позняк та інші. Разом із тим сучасні виклики зумовлюють необхідність подальшого поглибленого дослідження цієї проблематики.

Метою статті є аналіз трансформації міграційної політики України в умовах російського вторгнення 2022 року, зокрема змін у законодавстві та інституційних механізмах регулювання міграції. Окрему увагу приділено правовому статусу внутрішньо переміщених осіб, їх соціальному захисту та інтеграції, а також ролі міжнародного співробітництва і механізмів тимчасового захисту ЄС у забезпеченні прав українських громадян за кордоном.

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну у 2022 році стало визначальним фактором трансформації міграційних процесів та державної міграційної політики. Війна не лише посилила міграційні потоки, але й кардинально змінила їх характер, масштаби та напрямки. У довоєнний період міграційні процеси в Україні мали переважно трудовий характер, адже «до початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації в лютому 2022 року міграція з України мала переважно трудовий характер» [3, с. 12], тоді як після початку бойових дій вона стала переважно вимушеною. Основними напрямками виїзду українців були країни Європейського Союзу, зокрема Польща, Чехія, Італія та Німеччина.

Після початку війни структура міграції зазнала різких змін. Через загрозу життю, руйнування житла, втрату роботи та загальну нестабільність мільйони людей були змушені залишити місця постійного проживання. У цьому контексті підкреслюється, що «повномасштабне вторгнення кардинально змінило характер, масштаби та спрямованість міграційних потоків» [3, с. 12]. Це означає не лише кількісне зростання міграції, а й глибинну зміну її сутності – від планованих економічних переміщень до вимушеного масового переселення населення.

Війна спричинила безпрецедентні масштаби як зовнішньої, так і внутрішньої міграції. Значна частина населення покинула територію країни, а мільйони громадян стали внутрішньо переміщеними особами, що створило значне навантаження на державні інституції та приймаючі громади [1, с. 32]. Водночас це призвело до нерівномірного розподілу населення між регіонами, коли одні області стали надмірно навантаженими, а інші – фактично депопуляційними.

Суттєвих змін зазнала і соціально-демографічна структура мігрантів. Якщо раніше переважали чоловіки працездатного віку, то після початку війни домінуючою категорією стали жінки з дітьми та люди похилого віку. У дослідженнях зазначається, що «перехід від трудової до вимушеної міграції призвів до появи якісно нових викликів» [3, с. 13], що проявляється у зростанні потреб у соціальному захисті, медичному забезпеченні та психологічній підтримці. Таким чином, міграція набула не лише економічного, а й глибокого соціального виміру.

Масштабність міграційних процесів зумовила необхідність швидкої трансформації державної міграційної політики. Вона була змушена перейти від регулювання трудових потоків до кризового управління, яке включало організацію евакуації населення, спрощення процедур виїзду та реєстрації внутрішньо переміщених осіб. При цьому важливим стало забезпечення оперативності рішень, оскільки ситуація змінювалася надзвичайно швидко і вимагала гнучких управлінських підходів.

У цих умовах міграційна політика фактично набула статусу елемента національної безпеки. Вона почала виконувати функції не лише регулювання переміщень, а й захисту населення, координації гуманітарної допомоги та забезпечення базових соціальних потреб. Важливим стало також формування механізмів взаємодії між центральною владою, місцевими громадами та міжнародними партнерами, що дозволило частково стабілізувати ситуацію.

Секція 11. Міграційна політика: європейський досвід, орієнтири для України

Важливим напрямом стало посилення міжнародного співробітництва з країнами Європейського Союзу та міжнародними організаціями, що забезпечило українським громадянам можливість тимчасового захисту та доступу до базових соціальних гарантій за кордоном. Водночас це сприяло формуванню нових міграційних зв'язків, які можуть мати довгостроковий вплив на демографічну ситуацію в Україні.

Разом із тим масштабна міграція спричинила «дестабілізацію внутрішнього ринку, зменшення обсягів внутрішнього платоспроможного попиту, банкрутство бізнесів та зниження обсягів внутрішнього виробництва і ВВП» [1, с. 32]. Втрата частини працездатного населення створює ризики для економічного відновлення, оскільки зменшується кількість робочої сили та підприємницької активності.

З економічної точки зору міграція також призвела до зниження внутрішнього споживчого попиту, скорочення виробництва в окремих секторах та зменшення податкових надходжень. Це змушує державу шукати нові інструменти стимулювання економічної активності, зокрема через підтримку малого бізнесу та залучення внутрішньо переміщених осіб до ринку праці.

У відповідь на ці виклики держава поступово переходить від екстрених заходів до довгострокових стратегій, що передбачають працевлаштування внутрішньо переміщених осіб, їх соціальну інтеграцію та стимулювання повернення громадян в Україну. Особлива увага приділяється тому, що переміщені особи потребують «доступу до основних послуг, які включають освіту, здоров'я, зайнятість та соціальну підтримку» [2, с. 256], оскільки саме ці чинники визначають можливість стабільної адаптації людей у нових умовах.

Водночас дедалі більшого значення набуває питання повернення мігрантів після завершення активної фази війни. Це не лише демографічне, але й стратегічне завдання, адже від повернення громадян залежатиме швидкість відновлення економіки, розвиток регіонів та відновлення соціальної інфраструктури. У цьому контексті міграційна політика має поєднувати стимулюючі механізми, гарантії безпеки та економічні можливості для реінтеграції населення.

Таким чином, сучасна міграційна політика України набуває багаторівневого та стратегічного характеру. Вона одночасно виконує функції реагування на кризу, соціального захисту та довгострокового планування відновлення держави. Її ефективність у значній мірі визначатиме не лише подолання наслідків війни, але й здатність України забезпечити стійкий демографічний та економічний розвиток у майбутньому.

Отже, еволюція державної міграційної політики України в умовах повномасштабної війни характеризується глибокими трансформаціями міграційних процесів та суттєвою зміною підходів до їх регулювання. Встановлено, що вторгнення Російської Федерації у 2022 році стало ключовим чинником переходу від трудової міграції до вимушеного масового переміщення населення, що мало значні демографічні та соціально-економічні наслідки для країни.

Доведено, що державна міграційна політика в умовах війни зазнала якісної трансформації та еволюціонувала від інструменту регулювання міграційних потоків до системи кризового та гуманітарного управління. Її функціонал розширився і почав охоплювати організацію евакуації населення, забезпечення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб, їх адаптацію та взаємодію з міжнародними партнерами.

Водночас виявлено, що воєнні умови актуалізували низку довгострокових проблем, серед яких скорочення трудового потенціалу, демографічні втрати та зростання навантаження на соціальну інфраструктуру. Особливої значущості набуває питання повернення громадян та формування ефективних механізмів їх реінтеграції в економічне та суспільне життя держави.

Сучасна міграційна політика України поступово переходить до стратегічної моделі управління, орієнтованої не лише на подолання наслідків війни, а й на довгострокове відновлення людського потенціалу держави, що потребує подальшого вдосконалення з урахуванням сучасних викликів та міжнародного досвіду.

Список використаних джерел:

1. Заяць Р. М. Виклики та імперативи врегулювання міграційних процесів в умовах війни *Підприємництво і торгівля*. 2024. № 42. С. 32–38. DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1256-2024-42-05>
2. Кобець Ю., Мадрига Т. Державна міграційна політика України в умовах повномасштабного вторгнення. *Вісник Львівського університету*. Серія філософсько-політологічні студії. 2023. Вип. 48. С. 252–259. DOI: <https://doi.org/10.30970/PPS.2023.48.31>.
3. Радько В. М., Мацюра С. І., Борисова О. Є. Еволюція міграційних процесів в Україні до війни та під час її перебігу, реакція держави й перспективи сталого розвитку. *Економічний простір*. 2025. № 208, С. 11–16. DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.208.11-16>

**Забродська П.А., студентка групи П-14, спеціальності D8
факультету національної безпеки, права та міжнародних відносин
Науковий керівник: Грицишена З.О., PhD, ст.викладач
кафедри національної безпеки, публічного управління та адміністрування
Державний університет «Житомирська політехніка»**

МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД, ОРІЄНТИРИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Сьогодні світ стикається зі значними структурними змінами в результаті глобалізації. Ці зміни супроводжуються збільшенням міжнаціональної міграції та зростанням геополітичної нестабільності. У цьому контексті міграція стає багатограним соціально-економічним явищем, яке не лише відображає переміщення населення, але є і важливим механізмом реагування на економічні дисбаланси, а також має значний вплив на політичні інституції та соціальну структуру. За таких обставин міграційна політика є одним із дієвих інструментів державного управління, щоб ефективно регулювати міграційні процеси та зменшити ризики, пов'язані з ними.

Ця проблема є особливо важливою для України, оскільки країна переживає значні соціально-економічні зміни та зазнає впливу різноманітних внутрішніх і зовнішніх факторів, зокрема наслідків збройної агресії, демографічних проблем і посилення євроінтеграції. Великі потоки трудових мігрантів і вимушених переміщених осіб створюють нову соціальну та економічну реальність, у якій держава має забезпечити баланс між своїми гуманітарними зобов'язаннями, економічними інтересами та пріоритетами національної безпеки. У цьому контексті особливо важливо звернути увагу на досвід Європейського Союзу, який розробив комплексні методи регулювання міграційних процесів. Осмислення цього досвіду та адаптація його до ситуації в Україні дозволяє визначити ефективні орієнтири для розвитку національної політики міграції.

Питання міграційної політики України активно досліджуються у вітчизняній науковій літературі, серед яких варто відзначити праці таких авторів, як А. Білан, Г. Буга, С. Калініна, Ю. Кобець, С. Ланська, В. Лойко, М. Ляшко, С. Мельничук, В. Подунай та ін. Їхні наукові дослідження, аналітичні огляди та фахові публікації сформували ґрунтовну теоретико-методологічну базу для осмислення сучасної міграційної політики та її трансформацій у європейському контексті. Разом із тим, попри значний доробок у цій сфері, особливої наукової уваги потребує дослідження трансформації міграційної політики України в умовах сучасних кризових викликів, зокрема пов'язаних із масштабними міграційними переміщеннями населення, що зумовлює необхідність переосмислення стратегічних орієнтирів державної політики з урахуванням європейського досвіду.

Метою дослідження є узагальнення та наукове осмислення європейського досвіду формування і реалізації міграційної політики в умовах сучасних глобалізаційних викликів, а також визначення ключових орієнтирів його адаптації до українських реалій. Особлива увага приділяється аналізу ефективних правових, інституційних і соціально-економічних механізмів регулювання міграційних процесів, що застосовуються в країнах Європейського Союзу, з метою виявлення особливостей управління міграційними потоками та оцінки їх результативності в контексті забезпечення соціально-економічної стабільності. Досягнення поставленої мети передбачає також обґрунтування пріоритетних напрямів удосконалення міграційної політики України з урахуванням сучасних викликів, зокрема демографічних змін, наслідків збройної агресії та процесів європейської інтеграції.

Міграційна політика Євросоюзу не виникла миттєво; вона формувалася десятиліттями через низку фундаментальних угод. Головною метою було створення простору, де люди могли б вільно пересуватися, відчуваючи себе захищеними. Формування сучасної міграційної політики Європейського Союзу є складним процесом, який нерозривно пов'язаний із розвитком самого об'єднання. Кожна з 27 держав-членів передала частину своїх повноважень у сфері регулювання кордонів на загальноєвропейський рівень, що дозволило створити унікальну правову систему, яка базується на принципах вільного пересування та захисту прав людини.

Правову основу цієї політики складає ціла низка фундаментальних актів, які поступово формували будову європейського міграційного простору. Важливим етапом стали Шенгенські угоди, які фактично відкрили внутрішні кордони Європи, створивши умови для безперешкодного переміщення громадян. Однак цей документ не встановлював чіткого розподілу компетенції між інститутами ЄС та державами, що ускладнювало процес співробітництва в міграційній сфері.

Подальший розвиток був закріплений у Договорі про Європейський Союз, який визначив міграцію як сферу спільного інтересу, а Амстердамський договір пішов ще далі, передавши ці питання до компетенції наднаціональних інституцій ЄС. Це дозволило розробляти єдині для всіх держав правила надання притулку та візової політики. Лісабонський договір, укладений в 2007 році, додав до цієї системи принцип солідарності, підкресливши, що тягар управління міграційними потоками має розподілятися між усіма учасниками справедливо. На сучасному етапі ключову роль відіграє Пакт про імміграцію та надання притулку, що затверджений в квітні 2024 року, який намагається знайти баланс між потребою в робочій силі та необхідністю контролювати нелегальні переміщення [3].

За допомогою цих та інших документів Європейський Союз прагне врегулювати питання міграції на високому законодавчому рівні, неухильно дотримуючись основних прав та свобод кожного громадянина чи шукача притулку. Проте така модель містить у собі внутрішню суперечність. Ліберальний підхід, який

Секція 11. Міграційна політика: європейський досвід, орієнтири для України

прослідковується практично у всіх міграційних угодах, часто стає фактором, що значно збільшує потік мігрантів до країн ЄС. Відкритість європейських суспільств та високі стандарти соціального захисту роблять регіон надзвичайно привабливим для мешканців менш стабільних країн. Як наслідок, виникають масштабні міграційні кризи, коли існуючі юридичні та адміністративні механізми не справляються з величезною кількістю людей, що шукають захисту або кращого життя. Це створює виклики не лише для економіки, а й для соціальної стабільності окремих держав-членів.

Системний відтік кваліфікованих кадрів залишається одним із найгостріших викликів для української економіки. Аналіз європейських практик дозволяє виокремити кілька дієвих моделей вирішення цієї проблеми. Так, досвід Польщі вказує на ефективність спрощеного доступу до ринку праці як інструменту репатріації спеціалістів. Чеська модель квотування дозволяє гнучко регулювати міграційні потоки, підтримуючи баланс між попитом і пропозицією робочої сили. Натомість литовський підхід, що базується на комплексному поєднанні фінансових стимулів та соціальних програм реінтеграції, наочно доводить, що активна роль держави здатна суттєво пришвидшити процес повернення громадян [4, с. 11].

Німеччина є однією з провідних країн у сфері міграційної політики, що поєднує відкритість до іммігрантів із чітким державним регулюванням. За останні роки вона прийняла більше іммігрантів, ніж уся Європа, і має стабільно додатне міграційне сальдо. Враховуючи найстаріше населення в Європі та один із найнижчих рівнів народжуваності у світі (9,08% у 2022 р.), країна реалізує комплексну політику, спрямовану на залучення кваліфікованих працівників з-за кордону для компенсації дефіциту робочої сили. Кількість мігрантів у 1990–2020 рр. стабільно зростала: до 2015 р. – на 4,3 млн осіб (72%), а за наступні п'ять років – ще на 5,6 млн [2, с. 112]. Німеччина також посилює узгодженість міграційної політики між федеральним урядом і землями, активно співпрацює в межах ЄС, з Міжнародною організацією з міграції та з Управлінням Верховного комісара ООН у справах біженців. Уклала вигідні двосторонні угоди про працевлаштування з низкою країн, зокрема Албанією, Боснією і Герцеговиною, Північною Македонією, Сербією та Туреччиною [2, с. 125].

У 2023 р. Франція активізувала заходи з підвищення ефективності державної міграційної політики, зокрема шляхом спрощення процедур розгляду заяв про надання притулку, прискорення депортації правопорушників і радикально налаштованих іноземців, а також полегшення отримання дозволів на проживання для мігрантів, зайнятих у секторах із дефіцитом робочої сили. Загалом сучасна міграційна політика Франції має комплексний характер, поєднує директивні та демократичні підходи до управління та спрямована на підвищення ефективності регулювання легальної міграції при одночасному посиленні протидії нелегальній. Важливим етапом стало оновлення окремих її складових, що знайшло відображення у прийнятті в грудні 2023 р. Закону про імміграцію, який відповідає потребам захисту національних інтересів, зокрема спрощує процедури депортації нелегальних мігрантів і посилює умови отримання державної соціальної допомоги [2, с. 142–143].

Аналіз чинного законодавства свідчить, що формування механізму регулювання міграційних процесів розпочалося з прийняттям Декларації про державний суверенітет України, однак не набуло системного характеру. У Декларації зазначається, що держава регулює імміграційні процеси. Згодом у Конституції України були закріплені положення щодо рівності прав іноземців та осіб без громадянства з громадянами України, можливості надання притулку, гарантування свободи пересування, вільного вибору місця проживання, права залишати територію України з передбаченими законом обмеженнями та права громадян у будь-який час повертатися в Україну [1, с. 28]. Водночас з 2022 року і донині на території України тривають активні бойові дії, що, з одного боку, ускладнює реалізацію цього програмного документа, а з іншого боку суттєво посилює міграційні процеси. Тривалість бойових дій впливає на міграційні мотиви населення та рівень його повернення через руйнування інфраструктури та житла.

Отже, аналіз національних практик країн ЄС свідчить про те, що ефективна міграційна політика повинна бути комплексною та включати економічні, правові та інституційні механізми. Зокрема, досвід Німеччини показує, що залучення кваліфікованої робочої сили є важливим способом боротьби з демографічними проблемами. З іншого боку, політика Франції демонструє, наскільки важливо одночасно покращити процедури легальної міграції та посилити контроль за нелегальними потоками. Практики в Польщі, Чехії та Литві показують, що цільові інструменти для регулювання трудової міграції та стимулювання повернення громадян ефективні. Впровадження європейського досвіду має бути розроблено відповідно до національних особливостей України, оскільки країна переживає глибокі демографічні втрати, військові проблеми та зміни в процесі євроінтеграції. Необхідно надати належне інформаційне та нормативно-правове забезпечення, а також створити ефективну систему координації між державними органами, роботодавцями та міжнародними партнерами.

Список використаних джерел:

1. Білан А. М., Мельничук С. М. Державна міграційна політика України в умовах глобальних викликів: правові питання. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2023. Т. 2, № 102. С. 24–34. URL: <https://doi.org/10.33766/2524-0323.102.24-34> (дата звернення: 26.04.2026).
2. Калініна С. П., Ланська С. П., Подунай В. В. Аналіз міграційної політики держав: орієнтири для України : аналіт. дослідження в рамках проєкту «Візія – 2033: «Збереження і розвиток трудових ресурсів України в найближче десятиліття». Київ : Маріуп. держ. ун-т, 2024. 157 с.
3. Курилюк Ю., Родінова Н., Овчар П. Проблеми та перспективи міграційної політики ЄС. *Економіка та суспільство*. 2022. № 46. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-46-34> (дата звернення: 25.04.2026).
4. Лойко В. В., Науменко В. М. Порівняльний аналіз міграційної політики України, Польщі, Чехії, Словаччини та Литви в умовах сучасних економічних трансформацій. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*. 2025. Т. 2, № 16. С. 5–15. URL: <https://doi.org/10.32750/2025-0201> (дата звернення: 25.04.2026).

Заглада С.В., студентка групи МВ-3
Науковий керівник: Ксендзук В.В., д.н.держ.упр., проф.
Державний університет «Житомирська політехніка»

НОВЕ ОБЛИЧЧЯ УКРАЇНСЬКОЇ ГРОМАДИ В ІТАЛІЇ: ДЕМОГРАФІЧНІ ВИКЛИКИ ТА ПРОФЕСІЙНА АДАПТАЦІЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну у лютому 2022 року стало каталізатором безпрецедентних трансформацій у структурі європейської міграційної системи, радикально змінивши вектор та характер українсько-італійських міграційних зв'язків. Якщо до 2022 року міграція українців до Італії мала переважно економічне підґрунтя та відзначалася сталою гендерно-віковою структурою (феномен «фемінізації» трудової міграції), то період 2022–2025 років ознаменувався формуванням потужного потоку вимушеної міграції, що спирається на механізм тимчасового захисту ЄС. За цей час українська громада в Італії, яка історично була однією з найчисельніших, не лише суттєво зросла кількісно, але й зазнала якісних демографічних змін, зокрема за рахунок збільшення частки неповнолітніх та осіб з високим рівнем кваліфікації [1].

Період 2024–2025 років демонструє перехід від фази екстреного реагування до фази стабілізації та часткової інтеграції. Спостерігається кристалізація нових тенденцій: з одного боку, фіксується процес вторинної адаптації, коли біженці інтегруються в італійський ринок праці за межами традиційних ніш (доглядова сфера), з іншого – зростає роль циркулярної міграції, зумовленої невизначеністю безпекової ситуації. Важливим фактором залишається регіональна диспропорція розселення, з концентрацією українців у північних регіонах Італії (Ломбардія, Емілія-Романья), що корелює з економічною спроможністю цих територій. Аналіз динаміки цих процесів є критично важливим для розуміння подальших сценаріїв розвитку діаспори: від потенційного масового повернення (репатріації) до довготривалого осідання та формування нового покоління українців в Італії [4, с.13].

Українська міграція до Італії історично вважається класичним прикладом гендерно-асиметричного переміщення, де жінки тривалий час становили понад 75–80% від загальної чисельності громади. До 2022 року цей феномен визначався передусім економічними чинниками: попитом італійського суспільства на працю у приватному секторі догляду за літніми людьми.

Проте, часовий проміжок із 2022-го по 2025-й докорінно переформатував цю тенденцію до "фемінізації". Якщо донедавна переїзд за кордон здебільшого був особистою ініціативою жінок середнього віку, спрямованою на фінансове забезпечення своєї родини в Україні, то після початку повномасштабної агресії це явище трансформувалося у масове, вимушене переміщення. Оця нова хвиля міграції, зумовлена війною, складається з жінок репродуктивного та працездатного віку, котрі прибули до Італії разом із неповнолітніми нащадками. Це призвело до зсуву парадигми: від образу «родини на відстані» до моделі «відновлення домашнього укладу в новій локації». З огляду на це, на перший план вийшли нові труднощі: необхідність у забезпеченні місцями в дошкільних закладах, школах, а також потреба у професійній перепідготовці, що виходить за межі виключно сфери догляду. Нинішня ситуація демонструє, що саме фемінізація української діаспори в Італії сприяла первинній інтеграції новоприбулих (завдяки вже сформованим жіночим мережам допомоги), але одночасно це створює небезпеку потрапляння у «гендерний капкан» на ринку праці, де жінки з високою освітою змушені приймати низькооплачувані посади, оскільки вони забезпечують гнучкість графіка, що є критично важливим для виконання батьківських обов'язків в умовах еміграції [5, с.169].

Зміна характеру жіночої міграції – перехід від особистих кар'єрних планів до вимушеного переміщення родинами – гостро поставила на чільне місце проблему невикористаного інтелектуального потенціалу, відому як «brain waste». Адже високий рівень кваліфікації, який демонструють жінки з України, доволі часто розходиться з можливостями, що їх пропонує італійський ринок праці. Це призводить до явища професійної регресії, коли висококваліфіковані спеціалісти мусять обирати малокваліфіковані роботи, аби здобути негайну фінансову незалежність. Вивчення змін, що відбулися протягом 2022–2025 років, показує: українські емігрантки змогли лише частково вирватися з обмежень, пов'язаних із традиційною зайнятістю у сфері обслуговування домогосподарств. Попри те, що велика частка біженок надалі заповнює робочі місця у сфері прибирання та догляду за людьми, помітним є поступовий зсув у бік сектору гостинності (HoReCa), логістичних послуг та роздрібною торгівлі, особливо це стосується північних промислових регіонів Італії. Важливим стримуючим фактором для повної професійної реалізації залишається складність процедури визнання дипломів та «скляна стеля» мовного бар'єру. Проте, на відміну від попередніх десятиліть, у 2024–2025 роках з'явився прошарок українських фахівців у галузі ІТ, маркетингу та креативних індустрій, які працюють дистанційно або інтегруються в міжнародні компанії в Італії, що дещо диверсифікує загальну картину зайнятості та зменшує частку «невидимої праці» в домогосподарствах [2, с.32], [6, с.237], [3, с.9].

Роблячи висновок з огляду того, як змінювалися міграційні потоки між Україною та Італією у 2022–2025 роках, слід зазначити, що українська присутність у цій країні зазнала кардинальних змін. За цей час ми побачили зрушення: замість усталеної схеми індивідуальної заробітчанської поїздки, переважно у сфері догляду, ситуація перетворилася на комплексну проблему примусового переїзду цілих родин. Головною рисою теперішнього стану речей є те, що міграція все ще переважно жіноча, проте її демографічна картина змінилася – долучилися молодші жінки з дітьми, які водночас мають високий ступінь освіти та кваліфікації.

Секція 11. Міграційна політика: європейський досвід, орієнтири для України

Незважаючи на вагомий потенціал до інтеграції, питання «brain waste» продовжує стояти як нерозв'язана системна проблема: у 2025 році чимало громадян України все ще вимушено працюють на низькокваліфікованих посадах, що зумовлене як бюрократичними перепонами, так і мовними бар'єрами. Водночас, простежується тенденція до урізноманітнення зайнятості, коли українці починають активно залучатися до секторів послуг, торгівлі та цифрових індустрій, сигналізуючи про перші ознаки структурного розшарування цієї спільноти. Майбутнє міграційних взаємин між українцями та італійцями залежатиме від того, наскільки швидко італійська державна машина зможе змінити фокус із політики «короткострокового розміщення» на стратегії тривалої професійної інтеграції. Це, у свою чергу, створить передумови для того, аби українська діаспора стала повноцінним актором у процесах економічного відродження України та поглиблення співпраці між нашими країнами.

Список використаних джерел:

1. Марков І. Українці в Італії: феномен жіночої міграції. *Україна Модерна. Міжнародний інтелектуальний часопис*. URL: <https://uamoderna.com/md/185/> (дата звернення: 06.05.2026).
2. Dalmonte A., Frattini T., Giorgini S. The overeducation of immigrants in Europe. Milan : Centro Studi Luca d'Agliano, University of Milano, 2024. 63 с. URL: <https://ideas.repec.org/p/csl/devewp/496.html> (дата звернення: 06.05.2026).
3. Faggian A., Michelangeli A., Tkach K. Labour market integration of Ukrainian refugees in Italy. Gran Sasso Science Institute, 2025. 34 с. URL: https://gssi.it/images/discussion%20papers%20rseg/2025/DPRSEG_2025-15.pdf (дата звернення: 06.05.2026).
4. Ponomareva O. O. Phenomenon of Ukrainian immigrants in Italy from the perspective of social identity theory. *Ukrainian society*. 2011. Т. 2011, № 4. С. 67–82. URL: <https://doi.org/10.15407/socium2011.04.067> (дата звернення: 06.05.2026).
5. Ukrainian migration to the European Union / ред.: O. Fedyuk, M. Kindler. Cham : Springer International Publishing, 2016. URL: <https://doi.org/10.1007/978-3-319-41776-9> (дата звернення: 06.05.2026).
6. Ventinovesimo Rapporto sulle migrazioni 2023. Milano : Fondazione ISMU ETS. URL: <https://publicatt.unicatt.it/retrieve/5139f698-ac09-47d3-b522-11ad8931aa34/10907.4+ISMU+ebook.pdf> (дата звернення: 06.05.2026).

Каганюк А.В., здобувачка ОС «Бакалавр»
спеціальності С1 «Економіка та міжнародні економічні відносини»
Науковий керівник: Абрамова І.В., д.е.н., доц.
кафедри міжнародних відносин і політичного менеджменту
Державний університет «Житомирська політехніка»

ПРОБЛЕМИ БЕЗРОБІТТЯ ТА МІГРАЦІЇ: ВПЛИВ НА ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ КРАЇНИ

Якість людського капіталу країни безпосередньо залежить від стабільності ринку праці, рівня зайнятості населення, доступу до освіти, охорони здоров'я та можливостей професійної самореалізації. В умовах економічної нестабільності, воєнних викликів і поглиблення демографічної кризи особливої актуальності набуває проблема взаємозв'язку безробіття, міграції та втрати людського капіталу. Високий рівень безробіття, поєднаний з інтенсивними міграційними процесами, формує замкнене коло: відсутність стабільної зайнятості знижує рівень доходів і професійної активності населення, що стимулює виїзд працездатних громадян за кордон. Водночас міграція кваліфікованих кадрів послаблює національну економіку та обмежує її можливості для відновлення й модернізації.

Мета дослідження – проаналізувати вплив безробіття та міграційних процесів на стан людського капіталу України, визначити основні загрози для трудового й інтелектуального потенціалу країни та обґрунтувати необхідність створення умов для збереження, відтворення і розвитку людських ресурсів.

Населення України з 1992 по 2018 рік скоротилося на 10 млн осіб. За оцінками, близько 16% працездатного населення (4 млн осіб) працювали за кордоном у період 2015–2017 рр. Основним чинником міграції є колосальна різниця в оплаті праці (погодина ставка в Україні у 2019 р. була у кілька разів нижчою за мінімальні ставки навіть у найбідніших країнах ЄС). Тривале скорочення населення формує у громадян «песимістичне очікування». Молодь не бачить перспектив розвитку в країні, що зникає, і це стає додатковим стимулом для міграції. Виникає замкнене коло: депопуляція підсилює міграцію, а міграція ще швидше скорочує населення.

У малозаселених регіонах стає не вигідно утримувати школи, лікарні та транспортні мережі. Це знижує якість життя тих, хто залишився, і провокує подальшу міграцію. Чим менше молоді, тим менша ймовірність появи нових стартапів, наукових відкриттів та культурних проєктів.

Людський капітал є одним із ключових ресурсів соціально-економічного розвитку держави. Він охоплює знання, професійні навички, досвід, стан здоров'я, здатність до інноваційної діяльності та продуктивної праці. Втрата або недовикористання людського капіталу негативно впливає не лише на окремих громадян, а й на конкурентоспроможність національної економіки загалом [1].

Одним із чинників руйнування людського капіталу є безробіття. Тривала відсутність зайнятості призводить до поступової втрати професійних навичок, зниження кваліфікації, послаблення трудової мотивації та соціальної активності населення. Люди, які тривалий час не працюють, втрачають професійні зв'язки, доступ до актуальної інформації та можливості для підвищення кваліфікації. Крім того, втрата стабільного доходу обмежує можливості інвестування у власний розвиток, освіту, здоров'я та професійну перепідготовку.

Особливо небезпечним є те, що безробіття впливає не лише на економічне становище людини, а й на її психологічний стан. Нестабільність, невпевненість у майбутньому, зниження соціального статусу та вимушене скорочення споживання можуть призводити до погіршення якості життя. У результаті зменшується продуктивність праці, а частина населення втрачає здатність швидко адаптуватися до змін на ринку праці.

Міграційні процеси також мають значний вплив на людський капітал. З одного боку, трудова міграція може забезпечувати домогосподарства додатковими доходами у вигляді грошових переказів. З іншого боку, масовий виїзд працездатного населення, особливо молоді та кваліфікованих фахівців, створює дефіцит кадрів на внутрішньому ринку праці. Це призводить до структурних дисбалансів, коли високий рівень безробіття в окремих регіонах поєднується з нестачею працівників у певних галузях економіки.

Основними напрямками трудової міграції українців залишаються країни Європейського Союзу, зокрема Польща, Німеччина, Чехія, Італія, Іспанія та Португалія. Частина громадян також орієнтується на довгострокову професійну еміграцію до Канади та США. Вибір цих країн зумовлений вищим рівнем оплати праці, наявністю попиту на робочу силу та ширшими можливостями для професійної реалізації [4].

Негативні наслідки міграції особливо помітні у сфері освіти та інноваційного розвитку. Держава інвестує ресурси у підготовку фахівців, однак у разі їхнього виїзду за кордон результати цих інвестицій використовуються економіками інших країн. Це послаблює науковий, технологічний та підприємницький потенціал України. Крім того, молодь, орієнтована на виїзд, може сприймати освіту не як інструмент професійного розвитку в Україні, а як засіб підвищення мобільності та легалізації за кордоном.

Водночас відтік молодих і професійно активних людей зменшує попит на інновації всередині країни. Скорочується кількість потенційних підприємців, науковців, інженерів, лікарів, управлінців та інших фахівців, які могли б створювати додану вартість, розвивати бізнес, впроваджувати нові технології та забезпечувати модернізацію економіки.

Секція 11. Міграційна політика: європейський досвід, орієнтири для України

Окремої уваги потребує проблема скорочення чисельності населення, яка посилює негативний вплив безробіття та міграції на людський капітал. Скорочення чисельності населення означає не лише зменшення кількості громадян, а й зміну вікової, професійної та соціальної структури суспільства. За наявними оцінками, упродовж 1992–2018 рр. чисельність населення України скоротилася майже на 10 млн осіб, а значна частина працездатного населення працювала за кордоном [2].

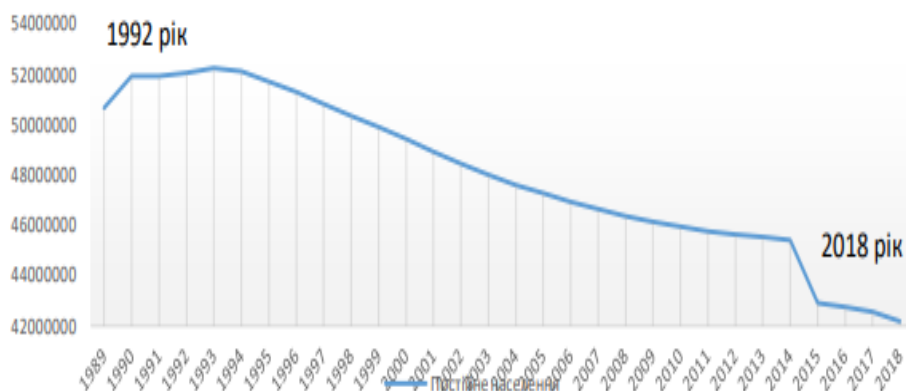

Рис. 1. Динаміка скорочення чисельності населення України

Джерело: [2]

Скорочення чисельності населення посилює навантаження на систему соціального забезпечення, зменшує кількість платників податків і звужує внутрішній споживчий ринок. У малозаселених регіонах стає складніше утримувати школи, лікарні, транспортну та соціальну інфраструктуру. Це знижує якість життя населення, яке залишається в таких громадах, і створює додаткові стимули для подальшої міграції. Таким чином, формується взаємопов'язаний процес: скорочення населення посилює міграцію, а міграція, своєю чергою, прискорює тенденції скорочення чисельності населення. Для подолання негативного впливу безробіття та міграції на людський капітал держава має реалізовувати комплексну політику, спрямовану на створення якісних робочих місць, підтримку підприємництва, розвиток освіти та стимулювання повернення трудових мігрантів. Насамперед важливо формувати попит на кваліфіковану працю через підтримку малого і середнього бізнесу, технологічних компаній, інноваційних виробництв та регіональних інвестиційних проектів. Окремим напрямом має стати стимулювання повернення українців з-за кордону. Для цього доцільно запроваджувати грантові програми для підприємців-поверненців, підтримувати розвиток дистанційної зайнятості, створювати умови для фрилансу, самозайнятості та участі українських фахівців у міжнародних проектах без необхідності постійного проживання за межами країни.

Висновок. Безробіття та міграція є важливими чинниками втрати й недовикористання людського капіталу України. Безробіття спричиняє зниження професійної активності населення, втрату кваліфікації, обмеження доступу до освіти та погіршення якості життя. Міграція, своєю чергою, призводить до відтоку працездатного населення, дефіциту кваліфікованих кадрів, послаблення інноваційного потенціалу та втрати державних інвестицій у підготовку фахівців. У поєднанні з скороченням чисельності населення ці процеси створюють серйозні ризики для економічного відновлення, модернізації та довгострокової конкурентоспроможності України. Тому державна політика має бути спрямована не лише на зменшення безробіття, а й на створення умов для професійної самореалізації громадян усередині країни, розвитку якісної зайнятості, підтримки молоді та повернення трудових мігрантів.

Список використаних джерел:

1. Гуменюк Ю. П. Людський капітал та вплив його глобального переливу на соціально-економічний розвиток. URL: <https://www.wunu.edu.ua/>
2. Застава І. А. Людський капітал України: цифри і факти. Дніпро : Дніпровський державний аграрно-економічний університет, 2019. С. 183–192. URL: <https://dspace.dsau.dp.ua/server/api/core/bitstreams/12ace4d5-c763-41ac-a537-eea1579fd2ec/content>
3. Коваль Г. В. Проблеми безробіття та міграції: вплив на людський капітал країни. *Сталій розвиток економіки*. 2013. № 4. С. 18–21. URL: <https://www.wunu.edu.ua/>
4. Лібанова Е. М. Зовнішні трудові міграції українців. *Демографія та соціальна економіка*. 2018. № 4. С. 11–30. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/>
5. Abramova I., Nedilska L., Kurovska N., Martyniuk H. Financial Inclusion in the Context of Sustainable Development of Rural Areas. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2021. Vol. 43, No. 3. P. 328–336. DOI: <https://doi.org/10.15544/mts.2021.29>.
6. Абрамова І. В. Фінансові важелі державної підтримки сільського розвитку: європейський досвід і вітчизняні реалії. *Проблеми економіки*. 2021. № 3. С. 132–139. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2021-3-132-139>.
7. Abramova I. Dataset: Expert Survey on Financial Inclusion of the Population during Martial Law in Ukraine. *Zenodo*. 2025. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17107659>.
8. Абрамова І. В. Євроінтеграційні імперативи трансформації фінансового забезпечення сталого розвитку сільських територіальних громад : монографія. Житомир : ТОВ «Видавничий дім “Бук-Друк”», 2024. 290 с. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15663514>.

Криницька А.В., студентка 3 курсу групи МВ-3
Науковий керівник: Ксендзук В.В., д.н.держ.упр., проф.
Державний університет «Житомирська політехніка»

МЕХАНІЗМ ТИМЧАСОВОГО ЗАХИСТУ ЄС ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В РЕСПУБЛІЦІ ХОРВАТІЯ

Повномасштабна російська-українська війна від 24 лютого 2022 року спричинила найбільшу міграційну кризу в Європі з часів Другої світової війни. За даними керівництва "УЗ", за перші три тижні вторгнення мережа перевезла біля 2,5 мільйонів пасажирів. А загальна цифра мігрантів у перші місяці війни сягає понад 5 мільйонів [1]. Першим документом Спільної європейської системи притулку (CEAS) стала Директива 2001/55/ЄС щодо тимчасового захисту (TPD), прийнята 20 липня 2001 року. Вона визначила мінімальні вимоги до надання тимчасового захисту. Метою цієї Директиви є визначення мінімальних стандартів для надання тимчасового захисту в умовах масового прибуття переміщених осіб з інших країн, які не можуть повернутися на батьківщину. Вона також має на меті сприяти рівномірному розподілу зобов'язань між державами-членами щодо прийняття цих осіб [2].

Директива 2001/55/ЄС була активована рішенням Ради ЄС від 4 березня 2022 року (EU Council Implementing Decision 2022/382). Це рішення дало можливість Європейському Союзу координувати та контролювати можливості прийому в держав-членах, щоб вжити необхідні заходи та надати додаткову підтримку. Директива вимагає від держав-членів, у співпраці з Європейською Комісією, обмінюватися інформацією для сприяння реалізації тимчасового захисту. Це має відбуватися через "Платформу солідарності", яка дозволяє державам-членам ділитися інформацією про свої можливості прийому та кількість осіб, що користуються тимчасовим захистом на їхніх територіях.

Рішення 2022/382 поширюється на такі категорії осіб, які були переміщені з України після 24 лютого 2022 року внаслідок військового вторгнення російських збройних сил, що розпочалося цього дня:

1. Громадяни України, які проживали в країні до 24 лютого 2022 року.
2. Особи без громадянства та громадяни інших країн, які отримали міжнародний або еквівалентний національний захист в Україні до 24 лютого 2022 року.
3. Члени сімей осіб, згаданих у пунктах (1) та (2) [3].

Тимчасовий захист надає його бенефіціарам такі права: посвідка на проживання на весь термін дії захисту; доступ до ринку праці без необхідності отримання окремого дозволу; доступ до освіти для дітей та дорослих; медична допомога та соціальна підтримка; вільне пересування в межах Шенгенської зони (до 90 днів у 180-денний період) [4].

Одночасно європейські країни, зокрема Республіка Хорватія, запустили механізми міжнародного захисту, які були розроблені на рівні Європейського Союзу. Хорватія імплементувала рішення ЄС надзвичайно швидко. Вже 7 березня 2022 року Уряд Республіки Хорватія ухвалив Рішення про запровадження тимчасового захисту для переміщених осіб з України, спираючись на Закон про міжнародний та тимчасовий захист (OG 70/15 та 127/17). Статус тимчасового захисту в Республіці Хорватія надає такі права: право на проживання; отримання картки іноземця, що має тимчасовий захист; доступ до основних засобів для життя та проживання; медичне обслуговування; можливість отримання початкової та середньої освіти; інформацію про права та обов'язки; право на працю; можливість возз'єднання сім'ї; а також свободу віросповідання [5].

Хорватія прийняла відносно небагато українських біженців порівняно з іншими країнами ЄС. Загалом за 2022–2026 роки країна видала близько 30 000 рішень про надання тимчасового захисту, що складає менше одного відсотка від загальної кількості по всьому ЄС. Найбільше людей зареєструвалося у 2022 році одразу після початку повномасштабного вторгнення – 19 275 осіб. У наступні роки нових реєстрацій ставало дедалі менше, оскільки ті, хто приїхав раніше, просто продовжували вже наявний статус. Станом на лютий 2026 року в Хорватії офіційно перебувало близько 11 445 українців під тимчасовим захистом [6].

Попри загалом ефективне впровадження механізму тимчасового захисту, Хорватія, як і інші країни ЄС, стикається з кількома проблемами. Перше, працевлаштування, хоча українці мають право працювати без додаткових дозволів, багато з них отримують роботу, що не відповідає їхній освіті через складну процедуру підтвердження дипломів, особливо в медичній та освітній сферах. Друге, невизначеність після 2027 року, коли закінчується термін тимчасового захисту. Якщо статус не буде продовжено, масове подання заяв на притулок може заблокувати міграційні системи Європи. Третя проблема – нерівномірний розподіл біженців: більше половини українських біженців у ЄС перебувають у Німеччині, Польщі та Чехії, тоді як Хорватія приймає менше людей, що все ж створює навантаження на її ринок праці та соціальну систему, особливо в умовах демографічних викликів, таких як старіння населення та низька народжуваність.

Таким чином, запуск Директиви про тимчасовий захист у 2022 році стало відповіддю на повномасштабну гуманітарну кризу спричиненою війною. Хорватія продемонструвала оперативну імплементацию механізму, забезпечивши базові права переміщених осіб і вживши додаткових заходів підтримки. Разом з тим, очевидно, що тимчасовий характер механізму все більше суперечить довгостроковому характеру кризи: конфлікт в Україні триває, а питання переходу до сталих форм захисту чи повернення набуває дедалі більшої актуальності та

Секція 11. Міграційна політика: європейський досвід, орієнтири для України

потребують додаткової перевірки та удосконалення. Досвід Хорватії та інших країн ЄС вказує на необхідність реформування підходів до екстреного захисту, включаючи розробку механізмів для плавного переходу від тимчасового до довгострокового статусу, спрощення процедур визнання кваліфікацій та створення реалістичних планів інтеграції або повернення.

Список використаних джерел:

1. Гончарова К. П'ятий рік на валізах. Чи досі раді бачити українських біженців в Європі й чого чекати далі. РБК-Україна URL: <https://surl.li/vynsnj> (дата звернення: 28.04.2026)
2. Council Directive 2001/55/EC of 20 July 2001 on minimum standards for giving temporary protection in the event of a mass influx of displaced persons and on measures promoting a balance of efforts between Member States in receiving such persons and bearing the consequences thereof URL: <https://surl.li/vmtzmf> (дата звернення: 28.04.2026)
3. Вийзд з України: ваші права в ЄС : офіційний сайт / Європейська Комісія. URL: <https://surl.lu/tpgak> (дата звернення: 29.04.2026)
4. Croatia: CMS Expert Guide to refugee immigration and travel requirements : / CMS Law-Now. URL:<https://surl.li/qqrjz> (дата звернення: 29.04.2026)
5. Temporary protection for persons fleeing Ukraine - monthly statistics : / Eurostat. URL: <https://surl.li/zlptxe> (дата звернення: 29.04.2026)

ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ МІГРАЦІЇ БІЖЕНЦІВ В ЄС

На міжнародному рівні в сфері питань міграції біженців велику роль відіграє Європейський союз (ЄС), реалізуючи свою міграційну політику. ЄС займає 2 місце в світі за кількістю населення, а такі країни, як Німеччина, Швеція, Італія, Франція та Угорщина – очолюють рейтинги країн призначення мігрантів (в т.ч. біженців – 91% від усіх заявок). В свою чергу, Європа знаходиться на 3 місці в світі (після Південної Африки, Азії та Океанії) за кількістю біженців, яких приймають країни регіону.

Станом на 2024-2025 рр. міграційна ситуація в ЄС залишається динамічною та характеризується зростанням кількості заяв на отримання притулку, що пов'язано як із триваючими збройними конфліктами (зокрема в Україні, Сирії, Афганістані), так і з економічною нестабільністю в окремих регіонах світу. Водночас ЄС посилює координацію між державами-членами через оновлення Спільної європейської системи надання притулку (CEAS) та впровадження Пакту про міграцію та притулок, який спрямований на балансування відповідальності та солідарності між країнами-членами.

Регулювання міграційних потоків, захист мігрантів та допомога в пошуку притулку як в межах ЄС, так і за його кордонами відносяться до одних з головних питань, що стоять перед Європейською комісією та країнами-членами ЄС. Основними напрямками діяльності європейських країн в сфері міграції за територіальною ознакою є:

- 1) поза територією ЄС:
 - допомога біженцям в різних країнах світу;
 - переселення біженців на територію ЄС;
 - у співпраці з іншими країнами управління нелегальною міграцією;
- 2) на кордонах ЄС
 - збільшення кількості офіцерів на морі з метою рятування людей і протидії торгівлі людьми;
 - створення пунктів «швидкої» реєстрації мігрантів на кордонах в Італії та Греції;
 - ідентифікація та реєстрація кожного виїзду (процедури надання притулку та повернення мігрантів);
- 3) на території ЄС:
 - спрощення та уніфікація процедури надання притулку по всій території ЄС;
 - рівномірне розповсюдження мігрантів в країнах-членах ЄС [2].

Окрему увагу ЄС приділяє цифровізації міграційного управління, що включає використання біометричних систем (EURODAC), інтегрованих інформаційних баз та автоматизованих процедур ідентифікації. Це дозволяє підвищити ефективність контролю за переміщенням осіб, мінімізувати ризики нелегальної міграції та забезпечити дотримання прав людини в процесі розгляду заяв на притулок.

В ЄС існує налагоджена система регулювання міграції, що сприяє взаємодії країн-членів у спільному вирішенні важливих питань соціальної політики угруповання. На рис. 4 представлено систему регулювання питань міграції біженців в ЄС, яка складається з нормативно-правових документів та органів в сфері управління міграцією на території та поза кордонами ЄС.

Основними органами, що регулюють питання міграції, є Європейська комісія, Європейська Рада та Європейський парламент. Крім того, створено ряд структурних інститутів, які забезпечують реалізацію основних завдань міграційної політики.

До головних повноважень Європейської Комісії у сфері контролю міграції належать:

- моніторинг практичного застосування законодавства в міграційній сфері, зокрема – для забезпечення узгодженості в діях між державами-членами ЄС;
- підготовка пропозицій щодо нових законодавчих ініціатив, які необхідні для здійснення загальної політики;
- сприяння обміну інформацією, досвідом і передовою практикою між державами-членами ЄС;
- розробка принципів діяльності ЄС, які повинні затверджуватися Європейською Радою;
- моніторинг та оцінка реалізації керівних принципів, серед іншого у формі підготовки зведених доповідей спільноти на основі доповідей країн-членів для подання до Європейської Ради;
- формулювання рекомендацій для запровадження спільної імміграційної політики, перегляду керівних принципів і визначення інтегрованого підходу щодо питань міграції у відносинах з третіми країнами, зокрема – при розробці стратегічних документів національного і наднаціонального характеру [1].

Важливо зазначити, що сучасна міграційна політика ЄС дедалі більше орієнтується на принципи безпеки та стійкості, що передбачає інтеграцію міграційної політики з політикою національної та регіональної безпеки. Зокрема, посилюється роль агентств, таких як Frontex (Європейська агенція прикордонної та берегової охорони), яка забезпечує координацію охорони зовнішніх кордонів ЄС та бере участь у спільних операціях з державами-членами.

Джерело: узагальнено на підставі проведеного дослідження

Рис. 1. Система інституційного регулювання питань міграції біженців в ЄС

Підсумовуючи можна зробити висновок, що кожна країна-член ЄС долучається до реалізації міграційної політики з метою досягнення спільних цілей. Таким чином, інституційна система ЄС у сфері регулювання міграції біженців є багаторівневою, комплексною та адаптивною до сучасних викликів. Її ефективність визначається здатністю поєднувати гуманітарні принципи із вимогами безпеки, а також забезпечувати баланс між національними інтересами держав-членів та загальноєвропейськими пріоритетами розвитку.

Список використаних джерел:

1. Оврамець М. А. Діяльність керівних органів ЄС у сфері контролю міграцій // Проблеми міжнародних відносин. – 2013. – №. 7. – С. 122-142. URL: <http://vmv.kyvu.edu.ua/v/p07/ovramec.pdf>
2. Komisja Europejska. Kryzys migracyjny. Lipiec, 2017. URL: <http://publications.europa.eu/webpub/com/factsheets/migration-crisis/pl/#what-is-the-eu-doing>

Лень А.І., здобувачка освіти 1 курсу
спеціальності СЗ «Міжнародні відносини»
Науковий керівник: Шевчук А.В., д.і.н., проф.
Державний університет «Житомирська політехніка»

«УКРАЇНСЬКО-ПОРТУГАЛЬСЬКІ ВІДНОСИНИ: ВІД ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ ДО СТРАТЕГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА»

Українсько-португальські відносини є важливою складовою зовнішньої політики України в контексті її Європейської інтеграції та розширення міжнародного партнерства. Метою дослідження є всебічний аналіз еволюції міждержавних відносин, тоді як його актуальність обумовлена посиленням співпраці в контексті сучасних геополітичних викликів. 1 грудня 1991 р. відбулася знакова подія в історії України – Всеукраїнський референдум, на якому було підтверджено Акт проголошення незалежності. Це дало поштовх хвилі міжнародного визнання: лише до кінця 1991 р. нову державу визнали 92 країни світу. Вже 7 січня 1992 р. до цього процесу приєдналася Португалія, яка згодом стала надійним партнером України на міжнародній арені. Логічним продовженням визнання стало офіційне встановлення дипломатичних відносин між державами 27 січня 1992 р. З цього моменту розпочався новий етап у двосторонньому діалозі, що охопив не лише політичну та економічну сфери, а й заклав фундамент для тривалої співпраці [3].

У подальшому розвиток українсько-португальських відносин набув особливої інтенсивності, зокрема на міжпарламентському рівні. Асамблея Республіки Португалії демонструє непохитну солідарність, що підтверджується низкою ухвалених резолюцій (2022–2025 рр.): від засудження воєнних злочинів до підтримки статусу кандидата України в ЄС та створення Спеціального трибуналу. Особливе значення має Резолюція від 28.02.2025 р. «Вотум солідарності з Україною у треті роковини російського вторгнення», яка засвідчує готовність Португалії й надалі допомагати та підтримувати Україну [4].

2022 р. став для України роком болю та страждань, проте водночас він заклав фундамент для безпрецедентного зближення із Португалією. Впродовж 2022–2024 рр. відбулися візити в Україну Президента Португалії М. Ребелу де Соузи, Президента Асамблеї Республіки А. Сантуша Сілви, Прем'єр-міністра Португалії А. Кошти, міністра закордонних справ Португалії Ж. Гомеша Кравіньо, міністра оборони Португалії Е. Карейраш. У свою чергу Португалію відвідували Президент України В. Зеленський, Перша леді України О. Зеленська, Перший віце-прем'єр-міністр – міністр економіки України Ю. Свириденко, міністр закордонних справ України Д. Кулеба [4].

Прем'єр-міністр Португалії Луїш Монтенегро підтвердив рішучу підтримку України через чотири роки після повномасштабного вторгнення, наголосивши на стійкості українського народу у відстоюванні демократичних цінностей. Він підкреслив, що Португалія надає всебічну політичну, гуманітарну та фінансову допомогу, розцінюючи агресію РФ як грубе порушення міжнародного права та Статуту ООН. Окремо було зазначено, що Росія несе повну відповідальність за незаконну анексію Криму у 2014 р. та масштабний удар 2022 р., що спричинив глобальні геополітичні наслідки [7].

Водночас важливим виміром двохсторонніх відносин є соціально-гуманітарна складова, яка значною мірою базується на міграційних процесах. Фундаментом соціальної взаємодії між країнами є Угода між Україною та Португальською Республікою про тимчасову міграцію громадян України для роботи в Португальській Республіці. Цей документ став правовою основою для формування однієї з найбільших українських діаспор у Південній Європі. Якщо на початку 2000-х рр. в українці приїжджали переважно як трудові мігранти, то станом на 2018 р. офіційну резиденцію мали вже 29 тисяч осіб, а тисячі інших успішно інтегрувалися, отримавши португальське громадянство [1].

Співробітництво між країнами регулюється Угодою про економічне співробітництво (2017 р.) та низкою конвенцій щодо інвестицій та оподаткування. Португалія є 25-м торговим партнером України в Європі. У структурі експорту домінують жири, олії та зернові, тоді як імпорт складається з високотехнологічного обладнання, фармацевтики та традиційних португальських товарів [5].

Науково-технічна співпраця базується на міждержавній Угоді від 2001 р., що охоплює освіту, культуру та технології. Важливим кроком у розвитку енергетичної безпеки став Меморандум про взаєморозуміння у сферах енергоефективності, відновлюваної енергетики та альтернативних видів палива (2017 р.). З огляду на те, що Португалія є лідером ЄС у використанні відновлюваних джерел, цей напрям має стратегічні перспективи для України [2].

Пріоритетними також є космічна галузь та цифровізація. Збільшення присутності українських ІТ-компаній у Португалії та обмін досвідом у сфері державних цифрових послуг є пріоритетами, що обговорюються на рівні профільних міністерств. Участь у міжнародних форумах, таких як Форум «Наука 2019», Веб Саміт, 17-й Інноваційний Саміт COTEC «Від 4.0 до промислового ренесансу», є критично важливою для пошуку спільних високотехнологічних проєктів [2].

Українсько-португальські відносини пройшли еволюцію від початкового етапу дипломатичного визнання до сучасного стратегічного партнерства. Політична взаємодія характеризується стабільною підтримкою України на міжнародній арені та активною участю міжпарламентських інституцій. Соціально-гуманітарна співпраця і

Секція 11. Міграційна політика: європейський досвід, орієнтири для України

трудова міграція сприяли формуванню значної та інтегрованої української діаспори в Португалії. Економічні та науково-технічні зв'язки демонструють зростання торгівлі, розвиток енергетики, цифрових технологій та високотехнологічних проєктів. Поступова трансформація від трудової міграції до стратегічних форм партнерства свідчить про стабільні перспективи розвитку двосторонніх відносин. Таким чином, співпраця між Україною та Португалією охоплює політичні, економічні та соціокультурні аспекти, забезпечуючи комплексний та динамічний характер взаємодії.

Список використаних джерел:

1. Міграція в Португалію. Як там живеться українцям *BBC NEWS Україна* URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-56530872.amp> (дата звернення: 29.03.2026)
2. Науково-технічне співробітництво між Україною та Португалією *Посольство України в Португальській Республіці* URL: <https://portugal.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/238-naukovo-tehniche-spivrobitnictvo-mizh-ukrajinoju-ta-portugalijeju> (дата звернення: 30.03.2026)
3. Огнівець І. Розвиток українсько-португальських відносин в умовах протидії російській гібридній війні Україна дипломатична *Науковий щорічник 2021*. С. 311 (дата звернення: 28.03.2026)
4. Політичні відносини між Україною та Португалією *Посольство України в Португальській Республіці* URL: <https://portugal.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/236-politichni-vidnosini-mizh-ukrajinoju-ta-portugalijeju> (дата звернення: 28.03.2026)
5. Торговельно-економічне співробітництво *Посольство України в Португальській Республіці* URL: <https://portugal.mfa.gov.ua> (дата звернення: 28.03.2026)
6. Угода між Україною та Португальською Республікою про тимчасову міграцію громадян України для роботи в Португальській Республіці *ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/620_006#Text (дата звернення: 30.03.2026)
7. Prime Minister reiterates Portugal's support of Ukraine four years after the Russian invasion *República Portuguesa* URL: <https://www.portugal.gov.pt/en/gc25> (дата звернення: 30.03.2026)

Литвинчук Б.О., студент групи П-15, спеціальності D8
факультету національної безпеки, права та міжнародних відносин
Науковий керівник: Литвинчук О.В., к.філос.н., доц.,
доц., кафедри міжнародних відносин і політичного менеджменту
Державний університет «Житомирська політехніка»

ДЕМОГРАФІЧНО–МІГРАЦІЙНА КРИЗА ЯК ГОЛОВНА ЗАГРОЗА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Сучасна Європа переживає один із найбільших викликів у своїй новітній історії – демографічно-міграційну кризу, яка загрожує не лише соціально-економічній стабільності континенту, а й самій основі європейської цивілізаційної ідентичності. Починаючи з 2015 року, коли кількість нелегальних перетинів кордонів ЄС сягнула рекордних показників, питання масової міграції вийшло за межі гуманітарного дискурсу й перетворилося на ключову проблему безпеки, культури та політичної єдності Європейського Союзу. Актуальність цієї теми визначається тим, що демографічні зміни, спричинені некерованими міграційними потоками, мають довгостроковий і, значною мірою, незворотний характер. Водночас паралельно з цим процесом відбувається глибока криза європейської самоідентифікації – розмивання тих культурних, релігійних та цивілізаційних основ, які впродовж століть визначали сутність «європейськості».

Доцільність дослідження зумовлена тим, що ігнорування цих процесів або їх применшення веде до ситуації, в якій суспільство виявляється неспроможним адекватно відреагувати на загрозу власного культурного знищення. Отже, наукове осмислення взаємозв'язку між демографічними змінами та кризою ідентичності є не лише академічно важливим, а й практично необхідним завданням.

Проблематика, що розглядається у цій статті, знайшла відображення в низці важливих наукових і публіцистичних праць. Серед них особливе місце посідає книга британського публіциста та політичного аналітика Д. Мюррея «Самознищення Європи: імміграція, ідентичність, іслам» (2017), в якій автор детально аналізує механізми культурного і демографічного розкладу, що охопив Західну Європу [3]. Мюррей поєднує статистичні дані, політичний аналіз та власні польові спостереження, доводячи, що масова імміграція набула таких масштабів і темпів, за яких жодна успішна інтеграція неможлива – особливо в умовах, коли приймаюча культура сама переживає глибоку екзистенційну кризу.

Важливим академічним джерелом є також стаття українського дослідника О. Гречки «Міграційна криза в Європі як загроза безпеці ЄС: факти, виклики та можливі рішення» (2022), опублікована в науковому збірнику Міжрегіональної академії управління персоналом [1]. Гречка системно характеризує загрози, які несе міграційна криза у соціальній, економічній, політичній сфері та безпеки в цілому, і пропонує конкретні механізми врегулювання ситуації. Крім того, важливу роль у формуванні суспільного розуміння цієї проблеми відіграють журналістські розслідування та аналітичні матеріали, зокрема публікації порталу Eurportal [2] та видання «Кореспондент» [4], які документують конкретні соціальні та кримінальні наслідки некерованої міграції.

Метою цієї статті є дослідження демографічно-міграційної кризи як системної загрози європейській ідентичності – через аналіз її цивілізаційних, культурних вимірів та вимірів безпеки, а також виявлення причин неспроможності сучасних інститутів ЄС ефективно протидіяти цим викликам.

Демографічна трансформація Європи, що відбувається на наших очах, є безпрецедентною за своїми масштабами та швидкістю. Перепис населення Англії та Уельсу 2011 року засвідчив, що у 23 із 33 районів Лондона «білі британці» стали меншістю; кількість мусульман у країні між 2001 і 2011 роками зросла з 1,5 до 2,7 мільйона осіб [3, с. 17–18]. Аналогічні процеси, хоча і з певними варіаціями, фіксуються у Франції, Німеччині, Швеції, Нідерландах та інших країнах Заходу. Це не просто зміна етнічного складу – це зміна культурного, релігійного та ціннісного обличчя цілих регіонів.

Ключова проблема полягає не лише в самому факті міграції, а в тому контексті, в якому вона відбувається. Дуглас Мюррей точно формулює цю думку: «Цілий світ переїжджає до Європи саме в той момент, коли Європа втратила розуміння того, чим сама вона є. І якщо міграція мільйонів людей з інших культур у сильну й упевнену в собі культуру могла б мати шанси на успіх, то переселення мільйонів людей у культуру, що помирає, сповнена почуття провини і втоми, не може не обернутися крахом» [3, с. 13–14]. Ця думка є ключовою для розуміння всієї проблематики: Європа одночасно втрачає як демографічну, так і культурну основу свого існування.

Криза ідентичності виявляється у відмові від власних цивілізаційних коренів – єврейсько-християнської традиції, спадщини античності та Просвітництва – на користь розмитих концепцій «толерантності» та «різноманітності», які самі по собі нездатні слугувати ціннісним фундаментом суспільства. Коли «європейськість» зводиться до набору абстрактних прав без будь-якого культурного чи духовного змісту, вона стає порожньою оболонкою, не здатною ні об'єднати місцевих громадян, ні дати орієнтири для новоприбулих.

Водночас міграційна криза несе цілком конкретні загрози безпеці. Дослідження Гречки фіксує їх у кількох вимірах: економічному (розширення тіньової економіки, контрабанда, податкові втрати), соціальному (ксенофобія, міжетнічні конфлікти, зростання злочинності) та політичному (радикалізація, зростання ультраправих партій, загроза сепаратизму). Окремою і найбільш небезпечною загрозою є тероризм: прихильники

Секція 11. Міграційна політика: європейський досвід, орієнтири для України

терористичних організацій проникають на територію Європи під виглядом мігрантів і здійснюють теракти, що руйнують суспільну довіру та дестабілізують цілі держави.

Принципово важливою є також проблема некерованості міграційних потоків та провальна спроба інтеграції. Офіційна риторика ЄС декларує гуманітарні цінності та права людини, проте реальна ситуація на місцях свідчить про системні збої. Як зазначається в аналітичному матеріалі порталу Europortal, «криза мігрантів в Європі зумовлена прийняттям у ЄС стратегії, спрямованої на безоплатне надання допомоги людям. Ба більше: влада держав Євросоюзу, керуючись принципом толерантності, прагнуть надавати підтримку людям, які рятуються від насильства і війни, нерідко на шкоду власним громадянам» [2]. Ця ситуація породжує не лише соціальну напруженість, а й глибоке відчуття зради з боку держави – у власних громадян, які бачать, що їхні інтереси відходять на другий план.

Показовими є й конкретні соціальні наслідки, які замовчуються або применшуються в офіційному дискурсі. Зокрема, «Кореспондент» документує: «Часто жінки і дівчата не заявляють у поліцію, побоюючись, що їх звинуватять у расизмі чи фашизмі. Біженці, розуміючи свою безкарність, доходять навіть до вбивства» [4]. Це свідчить про ще одну системну проблему: страх перед звинуваченнями у ксенофобії призводить до того, що жертви злочинів мовчать, а злочинці залишаються безкарними. Тиск «політичної коректності» фактично блокує відкрите обговорення реальних проблем і перешкоджає виробленню ефективних рішень.

Нарешті, важливим виміром кризи є відсутність консолідованої відповіді самого ЄС. Держави-члени не можуть дійти згоди щодо розподілу мігрантів, механізмів повернення нелегалів та спільних стандартів надання притулку. Як констатує Гречка: «Протиріччя між державами-членами ЄС у розселенні мігрантів призводять до поглиблення розколу в ЄС. Очевидно, що до тих пір, поки між державами не буде налагоджений діалог з цього приводу, поки кожна з них не припинить перекладати відповідальність на інші держави щодо вирішення проблем міграції, проблема міграційної кризи залишатиметься невирішеною» [1, с. 52]. Цей внутрішній розкол послаблює ЄС як інституцію і ставить під сумнів саму спроможність союзу виробляти ефективну спільну політику.

Отже, демографічно-міграційна проблема є на сьогодні однією з найбільш системних і небезпечних загроз для майбутнього Європи. Її небезпека полягає не лише у кількісних демографічних змінах, а насамперед у тому, що вона накладається на глибоку кризу культурної самоідентифікації, яку переживає сучасне європейське суспільство. Коли культура, що приймає, не здатна сформулювати й відстояти власні цінності, будь-яка інтеграція приречена на провал. Аналіз наукових і публіцистичних джерел свідчить про те, що ні суто гуманітарний підхід (необмежений прийом мігрантів), ні жорстке закриття кордонів самі по собі не вирішують проблеми – необхідна комплексна, реалістична та узгоджена на рівні ЄС міграційна політика, яка поєднує захист прав людини з чітким відстоюванням культурних основ приймаючого суспільства.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямку пов'язані з аналізом конкретних моделей міграційної інтеграції в окремих країнах ЄС, вивченням впливу демографічних змін на електоральну поведінку і радикалізацію суспільства, а також з розробкою концептуальних основ нової міграційної політики, здатної зберегти як гуманістичні цінності Європи, так і її цивілізаційну ідентичність.

Список використаних джерел:

1. Гречка О. Міграційна криза в Європі як загроза безпеці ЄС: факти, виклики та можливі рішення. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*. 2022. Вип. 2(62). С. 48–53. DOI: [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-2\(62\)-7](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-2(62)-7) (дата звернення: 23.04.2026).
2. Мігранти в Європі: в чому причини кризи. *Europortal*. URL: <https://europortal.biz.ua/dovidkova/vyvizd-za-kordon/mihranty-v-evropi.html> (дата звернення: 23.04.2026).
3. Мюррей Д. Самознищення Європи: імміграція, ідентичність, іслам : пер. з англ. Т. Тимо. Київ : Наш Формат, 2024. 368 с.
4. Отрута міграції. Страшні злочини біженців в ЄС. *Кореспондент.net*. URL: https://ua.korrespondent.net/world/3785026-yad-mihratsii-strashni-zlochyny-bizhentsiv-v-yes?_gl=1*_rkj2yc*_gcl_au*MTQyNDY5OTg2MC4xNzc2OTYwNjQx*_ga*NzY2OTg2NzQ4LjE3NzY5NjA2NDE.*_ga_HCSJ3J3LKX*cze3NzY5NjA2NDEkbzEkZzEkdDE3NzY5NjA5NDUkajYwJGwwJGgzODcxODAxMDc. (дата звернення: 23.04.2026).

ГЕНДЕРНА СКЛАДОВА ВИМУШЕНОЇ МІГРАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ЖІНОК

Повномасштабна війна в Україні спричинила безпрецедентні міграційні процеси, які мають виразний гендерний характер. Значну частину вимушених мігрантів становлять жінки з дітьми, що зумовлено обмеженнями на виїзд чоловіків призовного віку. У цьому контексті гендерний вимір міграції набуває особливої актуальності, оскільки дозволяє виявити специфіку досвіду жінок, їхні потреби, ресурси та стратегії виживання. Жінки стають основними суб'єктами економічної активності, відповідальними за фінансове забезпечення сімей, організацію побуту в нових умовах і підтримку зв'язків із Україною. Водночас недостатньо дослідженими залишаються питання трансформації гендерних ролей, інтеграції в нове соціальне середовище та перспективи повернення жінок до України.

Тож метою нашої наукової розвідки є аналіз гендерного виміру вимушеної міграції українських жінок через призму трансформації соціальних ролей.

Водночас важливим є врахування соціальних змін у сфері гендерних відносин в українському суспільстві, які відбуваються паралельно з міграційними трансформаціями та частково зумовлюють їхню динаміку. Зокрема, емпіричні дані свідчать про поступове посилення тенденцій до гендерної рівності, що відображається як у суспільних установках, так і в практиках розподілу ролей у сім'ї. За результатами опитування компанії Info Sapiens (10–19 лютого 2025 року) спостерігається позитивна динаміка у сприйнятті гендерної рівності в Україні. Рівень задоволеності станом рівноправності між жінками та чоловіками зріс із 54% у 2020 році до 64% у 2025 році, що свідчить про поступові зміни суспільних установок у бік більшої гендерної чутливості та рівності.

Порівняльний аналіз даних за період 2022–2025 років демонструє також зростання рівності в розподілі економічних і побутових обов'язків. Так, частка чоловіків, які зазначали, що забезпечують основну або значну частину сімейного доходу, зменшилася з 61% у 2022 році до 56% у 2025 році. Водночас зросла частка жінок, які декларують свою провідну роль у формуванні сімейного бюджету – з 11% до 16%.

Подібні зміни простежуються і в розподілі неоплачуваної домашньої праці. Зросла частка як чоловіків, так і жінок, які відзначають більш рівномірний розподіл хатніх обов'язків у сім'ї. Серед чоловіків цей показник збільшився з 38% до 42%, а серед жінок – з 37% до 43% у 2025 році серед тих, хто перебуває у шлюбі або цивільному партнерстві [3].

Зазначені трансформації у сфері гендерних відносин та розподілу ролей створюють важливе підґрунтя для розуміння ширших соціально-економічних процесів, зокрема тих, що проявляються у сфері міграції. Україна є показовим прикладом посилення фемінізації трудової міграції. Українські жінки дедалі активніше залучаються до міжнародного ринку праці, зокрема у сферах догляду, медицини, освіти, послуг і сезонної зайнятості. Особливої інтенсивності ці процеси набули в умовах війни, коли вимушена міграція поєднується з економічною необхідністю, а жінки стають ключовими суб'єктами забезпечення життєдіяльності своїх родин як за кордоном, так і в Україні. Водночас їхня участь у транснаціональних економічних і соціальних практиках, зокрема через грошові перекази та підтримку сімей, підсилює їхню роль як важливого чинника соціально-економічної стабільності держави.

За даними Євростату, основними країнами ЄС, що приймають найбільшу кількість українців, які отримали тимчасовий захист, є Німеччина – 1 267 475 осіб (28,8% від загальної кількості осіб у ЄС), Польща – 966 595 осіб (22,0%) та Чехія – 399 630 осіб (9,1%). Станом на 28 лютого 2026 року громадяни України становили понад 98,4% осіб, які отримали тимчасовий захист у ЄС. Серед яких 43,5% – дорослі жінки [4], що підтверджує виразний фемінізований характер сучасної української міграції.

Українські жінки змушені швидко адаптуватися до нового соціального і культурного середовища. Їхня інтеграція в країнах Європейського Союзу характеризується амбівалентністю. З одного боку, діє механізм тимчасового захисту, що спрощує доступ до житла, освіти та працевлаштування; з іншого – існують структурні бар'єри, зокрема мовні труднощі, невизнання дипломів, обмежений доступ до ринку праці та соціальних послуг, сегрегація на ринку праці, коли висококваліфіковані жінки змушені працювати на низькокваліфікованих посадах. З іншого боку, жінки демонструють високий рівень адаптивності, активно залучаються до ринку праці, волонтерської діяльності. Це свідчить про зростання їхньої соціальної адаптації та здатності до самостійного прийняття рішень.

Важливо також звернути увагу на негативні наслідки жіночої міграції. Одним із ключових проявів є зростання навантаження на державні системи соціального захисту внаслідок скорочення сімейного догляду за літніми людьми, що частково переміщується з приватної сфери до інституційної.

У приймаючих країнах значна частина жінок-мігранток концентрується у сфері домашньої праці та догляду, яка часто залишається недостатньо врегульованою. Це спричиняє поширення неформальної зайнятості, нестабільних умов праці та обмеженого доступу до соціальних гарантій. У таких умовах професійний розвиток суттєво ускладнюється, що веде до поступової втрати кваліфікаційного потенціалу та соціальної мобільності.

Секція 11. Міграційна політика: європейський досвід, орієнтири для України

Поряд із цим спостерігається явище декваліфікації, коли жінки з високим рівнем освіти та попереднім професійним досвідом вимушено переходять до менш кваліфікованих видів зайнятості. Це не лише знижує їхній соціальний статус, але й призводить до недовикористання людського капіталу, який був сформований у країні походження.

Важливим аспектом є також економічна роль жінок-мігранток у підтримці рідних через грошові перекази. Попри їхнє позитивне значення для добробуту родин в Україні, така модель часто обмежує можливості самих жінок інвестувати у власний розвиток, освіту та підвищення кваліфікації, що стримує довгострокове зростання їхнього професійного потенціалу.

Соціальні наслідки міграції проявляються і в сфері сімейних відносин, зокрема у процесах виховання дітей, які залишаються в країні походження. Відсутність матері як ключової фігури соціалізації може призводити до емоційної нестабільності, труднощів у навчанні та проблем соціальної адаптації, що впливає на формування людського потенціалу нового покоління навіть за умови матеріального забезпечення з боку мігранток.

Крім того, жінки-мігрантки залишаються більш уразливими до різних форм експлуатації через концентрацію в неформальних сегментах ринку праці, де ризики порушення трудових прав, психологічного тиску та зловживань є суттєво вищими. Це може набувати форм торгівлі людьми, що додатково підсилює їхню соціальну вразливість [1, с. 54–55].

Окремої уваги потребує психосоціальний вимір міграції. Жінки переживають стрес, пов'язаний із війною, розставанням із родиною, невизначеністю майбутнього. Як зауважує Т. Опанасюк, міграційна активізація жінок «супроводжується емоційною ізоляцією та підвищеним рівнем стресу» [2, с. 71].

У сукупності ці процеси свідчать, що жіноча міграція, з одного боку, виконує важливу економічну та соціальну функцію для держави, а з іншого – породжує низку структурних викликів, пов'язаних із втратою людського капіталу, трансформацією сімейних відносин і зростанням соціальних ризиків.

Отже, гендерний вимір вимушеної міграції українських жінок є ключовим для розуміння сучасних міграційних процесів. Війна спричинила не лише масштабні переміщення населення, але й глибокі трансформації гендерних ролей і соціальних практик. Українські жінки виступають активними агентами змін, поєднуючи функції догляду, праці та соціальної участі. Водночас вони стикаються з численними викликами, які потребують комплексного та гендерно чутливого підходу з боку держави та міжнародної спільноти.

Список використаних джерел:

1. Дослідження гендерної специфіки вимушеної міграції з України до ЄС в умовах військового конфлікту. Гендерний вимір міграції. Частина 2. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2024/01/30/2024-Pyshulina-GENDER-MIRACIY-2-SITE.pdf>

2. Опанасюк Т.А. Трансформація гендерних ролей під впливом війни та міграції. *Габітус*. Випуск 74. 2025 С. 69–73. URL: <file:///C:/Users/HP/Downloads/13.pdf>

3. Прес-реліз. Більшість українців та українок задоволені гендерною рівністю в Україні, тоді як 5 років тому таких було лише половина. URL: https://www.sapiens.com.ua/publications/socpol-research/340/Press_Release_7_03_UKR.pdf

4. Тимчасовий захист для 4,40 мільйона у лютому 2026 року. *EUROSTAT*. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20260414-1>

НЕЛЕГАЛЬНА МІГРАЦІЯ В ЄС: ПИТАННЯ КОНТРОЛЮ КОРДОНІВ

Відсутність внутрішніх кордонів у межах Європейського Союзу сприяє економічній інтеграції та вільному пересуванню людей, але водночас посилює потребу в надійному контролі зовнішніх кордонів. Нелегальна міграція, зумовлена війсьними конфліктами, економічними труднощами та соціальними чинниками в країнах походження, створює суттєві виклики для безпеки, соціальної сфери та правової системи ЄС.

«Міграційний тиск може швидко зміщуватися між маршрутами під впливом конфліктів, нестабільності та мереж контрабандистів. Європейський Союз також вже стикається з спробами ворожих сил використовувати міграційні потоки для тиску на зовнішні кордони ЄС» [1].

За даними Frontex [1] у 2019 році кількість незаконних перетинів кордону країн Євросоюзу становила майже 140 тисяч. Головним маршрутом для нелегальної міграції було Східне (83,33 тисячі) та Західне (23,97 тисячі) Середземномор'я. На 2020 рік кількість нелегальних перетинів знизилася до близько 120 тисяч (вплинула, зокрема, пандемія коронавірусу). Різко зросла популярність Західноафриканського маршруту, через Центральне Середземномор'я та Західні Балкани. У 2021 році загальна кількість незаконних перетинів кордону ЄС становила трохи менше 200 тисяч, це був найвищий показник із 2017 року. Одним із факторів, який вплинув на зростання кількості незаконних перетинів кордону, у Frontex назвали ситуацію на кордоні з Білоруссю. У 2022 році на зовнішньому кордоні ЄС було виявлено близько 330 тисяч незаконних перетинів кордону – найвищий показник із 2016 року. На маршрут через Західні Балкани припадала майже половина від загальної кількості. Також був популярним маршрут через Центральне Середземномор'я. У майже половині випадків кордон незаконно перетинали сирійці, афганці та тунісці. 2023 рік встановив новий рекорд – близько 380 тисяч випадків. Найбільш популярними залишалися маршрути через Центральне, Східне Середземномор'я та Західні Балкани. Понад 100 тисяч затриманих становили сирійці, також численними були громадяни Гвінеї та Афганістану [6].

У 2024 році було зафіксовано трохи більше 239 тисяч випадків незаконного перетину кордону ЄС – найнижчий рівень із 2021 року. У Frontex пов'язують це з посиленням співпраці ЄС і партнерів у боротьбі з нелегальною міграцією.

Скорочення випадків нелегального перетину кордону сталося за рахунок різкого падіння популярності маршруту через Центральне Середземномор'я (на 59%) та Західні Балкани (на 78%) [7].

У 2025 році було зафіксовано близько 178 тисяч випадків нелегального перетину зовнішніх кордонів ЄС, що на 26 % менше порівняно з попереднім роком. Водночас у 2024 році в країнах ЄС перебувало понад 918 тисяч осіб без законних підстав, що свідчить про масштабність проблеми нелегальної міграції [1].

У Frontex зауважують, що морські переходи залишаються вкрай небезпечними для переселенців-нелегалів. Дані Міжнародної організації з міграції свідчать, що 2023 року в Середземному морі зникли безвісти 2 511 осіб. Також нелегальні мігранти нерідко стають жертвами торгівлі людьми.

Найбільші групи нелегальних мігрантів у Європейський Союз походять із країн Близького Сходу, Африки та Південної Азії, зокрема Сирії, Афганістану, Туреччини та держав Північної Африки.

Збільшення потоків нелегальної міграції на різних кордонах Європейського Союзу пояснюється кількома факторами:

1) Перш за все, це спричиняють конфлікти в Північній Африці, на Близькому Сході та у східноєвропейському регіоні, де через безпеку люди змушені залишати свої домівки та шукати безпечне місце для життя. Крім того, до еміграції вдаються особи, які опинилися в складних економічних або соціальних умовах.

2) Другим фактором є міграційні потоки сирійських біженців. Навіть після завершення активної фази конфлікту частина населення продовжує залишати країну через незадовільний рівень життя та обмежені можливості соціального захисту, прагнучи знайти кращі умови у більш розвинених державах.

3) Третім чинником є транзитні країни, через які мігранти потрапляють до ЄС. Прикладом є Туреччина, яка отримувала фінансову підтримку від Євросоюзу для вирішення проблеми сирійських біженців і водночас обмежувала їх переміщення до європейських держав.

Центральне Середземномор'я було найбільш завантаженим міграційним маршрутом у 2023 році. Повідомляється про понад 152 200 інцидентів. У Frontex зауважують, що морські переходи залишаються вкрай небезпечними для переселенців-нелегалів. Дані Міжнародної організації з міграції свідчать, що у 2023 році в Середземному морі зникли безвісти 2 511 осіб. Поблизу протоки Ла-Манш, зокрема, зафіксували близько 58 300 незаконних спроб перетнути кордон із обох боків. Це на 14% менше, ніж за аналогічний період 2022 року [3].

Нормативні акти ЄС, такі як Шенгенський кодекс про кордони та Директива про повернення, визначають правила перетину кордонів і процедури повернення нелегальних мігрантів. Вони не лише ускладнюють незаконний в'їзд, а й стимулюють мігрантів шукати альтернативні маршрути або легальні шляхи для перебування в ЄС.

Практичне впровадження нормативних актів проявляється через діяльність прикордонних служб та агентств, зокрема Frontex, які організовують патрулювання, контроль пунктів пропуску та спільні операції. Крім того,

Секція 11. Міграційна політика: європейський досвід, орієнтири для України

впроваджуються інформаційні системи, як Schengen Information System (SIS) та Eurodac, що дозволяють відстежувати мігрантів і забезпечують виконання законодавства на практиці.

Оскільки в Європі між країнами Шенгенської зони немає внутрішніх кордонів, SIS компенсує прикордонний контроль і є найуспішнішим інструментом співпраці для прикордонних, імміграційних, поліцейських, митних та судових органів в ЄС та країнах, асоційованих з Шенгеном [4].

У Frontex наголошують, що охорона кордонів ЄС, - їхнє непохитне зобов'язання. Більш ніж 2 600 офіцерів і співробітників беруть участь у різних операціях охорони кордонів. Але все ж таки повністю контролювати їх практично неможливо. Зовнішній кордон ЄС це більш ніж 45 тис км що включає у себе ліси, гори та тисячі кілометрів берегових ліній, то ж потрапити нелегально в ЄС реально, хоча й іноді з високими ризиками для життя.

Якщо людина все ж таки опинилася на території ЄС, то депортувати її буде дуже складно, так як згідно до Женевських конвенцій 1952 року та принципу non refoulement, що забороняє державам висилати додому іммігрантів до країн, в яких є небезпека, переслідування, загроза для життя чи свободи для конкретної особи.

Але попри проблеми в міграційній системі, держави ЄС розпочали більшу боротьбу з мігрантами і вже з 12 червня 2026 року ЄС посилює правила депортації, дозволяючи висилати нелегальних мігрантів та шукачів притулку до «безпечних третіх країн», які не є батьківщиною мігранта, але з якими ЄС уклав угоду. Реформа, підтримана Радою ЄС, спрощує процедуру, спираючись на міждержавні угоди та досвід «руандійської моделі» [5].

Таким чином, контроль кордонів і боротьба з нелегальною міграцією в ЄС є складним балансом між забезпеченням безпеки та дотриманням прав людини.

Нелегальна міграція до країн ЄС є складним, багатовимірним явищем, яке формується під впливом економічних, політичних, соціальних і гуманітарних факторів. Вона не виникає ізольовано, а є наслідком глобальних дисбалансів розвитку, воєн, політичної нестабільності, бідності та відсутності можливостей у країнах походження мігрантів. Для багатьох людей нелегальний перетин кордону стає вимушеним кроком у пошуках безпеки, роботи та кращого життя, що підкреслює гуманітарний вимір цієї проблеми.

Водночас нелегальна міграція створює серйозні виклики для самого ЄС. Серед них: навантаження на соціальні системи, труднощі інтеграції мігрантів, зростання тіньової економіки, а також ризики для безпеки, пов'язані з діяльністю контрабандистів і торгівлею людьми. Це викликає політичні суперечки між державами-членами ЄС, адже вони по-різному оцінюють масштаби проблеми та способи її вирішення. Як наслідок, питання міграції часто стає предметом внутрішньополітичної напруги та впливає на єдність Союзу.

ЄС поступово формує комплексну міграційну політику, яка поєднує посилення контролю на зовнішніх кордонах, співпрацю з країнами походження і транзиту, а також удосконалення процедур надання притулку. Важливу роль відіграє баланс між забезпеченням безпеки та дотриманням прав людини, адже ЄС позиціонує себе як простір свободи, демократії та гуманізму. Саме тому боротьба з нелегальною міграцією не може зводитися лише до жорстких обмежень – вона потребує комплексного підходу, що враховує причини міграції.

Крім того, важливо враховувати демографічний аспект цієї проблеми. Багато країн ЄС стикаються зі старінням населення та дефіцитом робочої сили, що в перспективі робить міграцію не лише викликом, а й потенційним ресурсом для економічного розвитку. У цьому контексті нелегальна міграція є свідченням недосконалості існуючих легальних механізмів працевлаштування іноземців. Відтак створення прозорих і доступних шляхів легальної міграції може частково знизити масштаби нелегальних потоків і сприяти кращій інтеграції мігрантів у суспільство.

У підсумку, нелегальна міграція до ЄС є не просто проблемою порушення кордонів, а комплексним глобальним явищем, що вимагає довгострокових стратегічних рішень. Вона одночасно відображає кризові процеси у світі та внутрішні суперечності самого ЄС. Саме тому її врегулювання потребує узгоджених дій на національному, європейському та міжнародному рівнях, де пріоритетом має залишатися поєднання безпеки, економічної доцільності та поваги до людської гідності

Список використаних джерел:

1. FRONTEX: Кількість незаконних перетинів кордону ЄС зменшилася на чверть у 2025 році. URL: <https://www.euointegration.com.ua/news/2026/01/15/7229132/> (дата звернення 07.04.2026)
2. Significant rise in irregular border crossings in 2023, highest since 2016. URL: https://www.frontex.europa.eu/media-centre/news/news-release/significant-rise-in-irregular-border-crossings-in-2023-highest-since-2016-C0gGpm?utm_source (дата звернення 07.04.2026)
3. Нелегальна міграція в ЄС б'є рекорди. Чому це відбувається і чим загрожує. URL: <https://sdplatform.org.ua/blogs/illegal> (дата звернення 07.04.2026)
4. Schengen Information System. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/schengen/schengen-information-system_en (дата звернення 07.04.2026)
5. Рада ЄС підтримала реформу системи депортації мігрантів. URL: <https://renews.com.ua/ekonomika/rada-yes-pidtrimala-reformu-sistemi-deportaciyi-migrantiv/> (дата звернення 07.04.2026)
6. Незаконна міграція в ЄС. Де і коли найбільше людей перетинають кордон. URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/6265/illegal-migration-to-the-eu-where-and-when-most-people-cross-the-border?srsltid=AfmBOoqF8SKQBMX9mPCEnLhDBft6iUclQMdTvQ9BJBpO8L8ZoLsHtAyn#dinamika-nelegalnoyi-migraciyi> (дата звернення 07.04.2026)
7. Нелегальний перетин кордону Євросоюзу: як змінюється кількість випадків. URL: <https://www.slovovidilo.ua/2025/05/21/infografika/svit/nehelalnyj-peretyyn-kordonu-vevrosoyuzu-yak-zminyuyetsya-kilkist-vypadkiv> (дата звернення 07.04.2026)

Назарчук О.В., студентка групи П-14, спеціальності D8
факультету національної безпеки, права та міжнародних відносин
Науковий керівник: Грицишена З.О., PhD, ст.викладач
кафедри національної безпеки, публічного управління та адміністрування
Державний університет «Житомирська політехніка»

ПРОТИДІЯ НЕЛЕГАЛЬНІЙ МІГРАЦІЇ В ЄС: ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ТА УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження зумовлена тим, що проблема нелегальної міграції у XXI столітті набула глобального характеру та перетворилася на один із ключових викликів для міжнародної безпеки, стабільності держав та ефективності функціонування правових систем. Нелегальна міграція супроводжується порушенням норм міжнародного та національного права, зокрема правил перетину кордону, перебування іноземців, а також здійснення трудової діяльності, що створює додаткові ризики для соціально-економічного розвитку держав і підриває довіру до державних інституцій. Особливої гостроти ця проблема набула в умовах міграційної кризи 2015 року в Європейському Союзі, а також у зв'язку з сучасними геополітичними подіями, які спричиняють масові переміщення населення.

Доцільність дослідження полягає у необхідності комплексного аналізу правових механізмів протидії нелегальній міграції, які застосовуються в Європейському Союзі, а також визначення можливостей адаптації цього досвіду в Україні. З огляду на географічне положення та сучасні міграційні процеси, Україна відіграє важливу роль як транзитна держава, що обумовлює необхідність удосконалення її міграційної політики та законодавства.

Дослідженнями питань проблематики нелегальної міграції займаються вітчизняні науковці та експерти, серед яких варто відзначити праці таких авторів, як Кузнецов С. О., розглядав питання правового визначення нелегальної міграції та її ознак, Малиновська О. А., вивчала становлення та розвиток міграційної політики України, Мартянова Р. А., досліджувала вплив міграційних криз на безпеку Європейського Союзу, Мота А. Ф., аналізував роль міжнародного співробітництва у запобіганні нелегальній міграції. У сукупності ці дослідження формують наукову основу для комплексного аналізу зазначеної проблематики.

Мета дослідження полягає у з'ясуванні правових механізмів протидії нелегальній міграції в Європейському Союзі, аналіз їх ефективності, а також визначення можливих напрямів удосконалення міграційної політики України з урахуванням європейського досвіду.

Нелегальна міграція як соціально-правове явище характеризується порушенням встановлених правил в'їзду, перебування та діяльності іноземців на території держави. Вона охоплює широкий спектр протиправних дій, включаючи незаконний перетин державного кордону, використання підроблених документів, нелегальне працевлаштування та інші форми порушення міграційного законодавства. У науковій літературі підкреслюється, що нелегальна міграція є складовою частиною транснаціональної організованої злочинності та часто пов'язана з такими явищами, як торгівля людьми, експлуатація праці та відмивання коштів.

Міжнародно-правове визначення цього явища закріплено у відповідних документах. Відповідно до ст. 3 Протоколу проти незаконного ввезення мігрантів сухою, повітрям та морем, який доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 р., зазначається, що «незаконне ввезення мігрантів» – це «забезпечення з метою отримання фінансової чи іншої матеріальної вигоди, незаконного в'їзду в яку-небудь державу-учасницю будь-якої особи, що не є її громадянином або не проживає постійно на її території» [1, с. 101]. Дане визначення акцентує увагу на корисливому характері такої діяльності та її організованості, що вимагає комплексного підходу до протидії.

Особливу небезпеку становить використання морських шляхів для нелегального переміщення мігрантів. Як свідчать статистичні дані, саме морські маршрути є найбільш ризикованими через неналежні умови перевезення та високий рівень смертності серед мігрантів. У середині 2010-х років ситуація в Середземноморському регіоні набула ознак гуманітарної катастрофи, що стало одним із факторів формування нової міграційної політики ЄС.

Міграційна криза 2015 року продемонструвала вразливість існуючих механізмів регулювання міграційних процесів у Європейському Союзі. За даними, кількість незаконних перетинів кордонів перевищила 1,8 млн випадків, що значно перевищило показники попередніх років [3, с. 190]. Це змусило ЄС переглянути підходи до міграційної політики та посилити координацію між державами-членами.

У відповідь на ці виклики Європейський Союз сформував комплекс правових та організаційних механізмів протидії нелегальній міграції. До них належать як міжнародно-правові інструменти, так і регіональні акти, зокрема директиви ЄС, угоди про реадмісію, а також спеціалізовані інституції. Важливу роль у цій системі відіграють наднаціональні органи, діяльність яких спрямована на координацію зусиль держав-членів.

Крім того, у Європейському Союзі застосовуються комплексні профілактичні заходи, спрямовані на зменшення стимулів для нелегальної міграції. Серед них – співпраця з країнами походження та транзиту мігрантів, фінансова підтримка регіонів із високим рівнем міграції, а також застосування санкцій до роботодавців, які використовують нелегальну працю. Такий підхід свідчить про прагнення ЄС вирішувати проблему не лише на власній території, а й за її межами [4, с. 69].

Секція 11. Міграційна політика: європейський досвід, орієнтири для України

Особливе значення має міжнародне співробітництво у сфері протидії нелегальній міграції. Воно здійснюється як на глобальному, так і на регіональному рівнях і передбачає узгодження політики держав, обмін інформацією та координацію дій правоохоронних органів. Важливу роль у цьому процесі відіграють міжнародні організації, діяльність яких спрямована на забезпечення безпеки та захист прав людини.

Для України проблема нелегальної міграції має особливе значення у зв'язку з її географічним положенням та участю у міграційних процесах як транзитної держави. Водночас розвиток міграційної політики України відбувався нерівномірно. На думку РНБОУ, «міграційна політика держави залишалася концептуально невизначеною; її принципи, стратегічні завдання, поточні цілі, стандарти захисту прав людини були відсутні» [2, с. 41], що негативно впливало на ефективність управління міграційними процесами.

Разом з тим, у подальші роки було здійснено низку важливих кроків, спрямованих на вдосконалення міграційного законодавства та інституційної системи. Значну роль у цьому процесі відіграла європейська інтеграція та виконання Плану дій з лібералізації візового режиму з ЄС. Проте, незважаючи на досягнутий прогрес, у цій сфері залишаються суттєві проблеми, пов'язані з недостатньою узгодженістю політики та обмеженими ресурсами.

З огляду на сучасні виклики, Україна потребує подальшого вдосконалення міграційної політики з урахуванням європейського досвіду. Особливу увагу слід приділити розвитку міжнародного співробітництва, посиленню контролю за кордонами та впровадженню ефективних механізмів протидії нелегальній міграції.

Отже, нелегальна міграція є складним і багатовимірним явищем, що має значний вплив на безпеку держав, соціально-економічний розвиток та міжнародні відносини. Вона пов'язана з діяльністю організованих злочинних груп та супроводжується численними порушеннями прав людини. Європейський Союз сформував комплексну систему правових та організаційних механізмів протидії нелегальній міграції, яка включає міжнародне співробітництво, застосування превентивних заходів та координацію діяльності держав-членів. Досвід ЄС свідчить про необхідність комплексного підходу до вирішення цієї проблеми. Для України важливим є використання європейського досвіду з урахуванням національних особливостей, зокрема її ролі як транзитної держави. Подальше вдосконалення міграційної політики має бути спрямоване на підвищення ефективності державного управління, розвиток міжнародного співробітництва та забезпечення балансу між безпекою та дотриманням прав людини.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні новітніх тенденцій нелегальної міграції, аналізі впливу глобальних криз на міграційні процеси та розробці інноваційних механізмів їх правового регулювання.

Список використаних джерел:

1. Кузнецов С. О. Організаційно-правові механізми протидії нелегальній міграції морем. *Правова держава*. 2021. № 42. С. 100–107. DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2021.42.232428>
2. Малиновська О. А. Міграційна політика Європейського Союзу: виклики та уроки для України : аналіт. доп. Київ : НІСД, 2014. 48 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2014-07/migr_pol-68f1d.pdf
3. Мартянова Р. А. Досвід країн ЄС у сфері протидії нелегальній міграції: виклики та шляхи їх вирішення. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2024. Т. 35 (74), № 1. С. 189–195. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2024.1/33>
4. Мота А. Ф. Запобігання нелегальній міграції в Європейському регіоні. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави* : тези доп. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 2018 р.). Харків, 2018. С. 68–70.

Нестеренко І.А., здобувачка 3-го курсу
за спеціальністю 291 «Міжнародні відносини»
Науковий керівник: Грицишена Зоряна, PhD, ст.викладач
Державний університет «Житомирська політехніка»

ВПЛИВ УКРАЇНСЬКОЇ МІГРАЦІЇ НА ЗМІНИ В МІГРАЦІЙНІЙ ПОЛІТИЦІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Повномасштабне вторгнення РФ у 2022 році зумовило масштабну хвилю вимушеної міграції українців до країн Європейського Союзу, яка стала одним із ключових чинників перегляду підходів до формування та реалізації міграційної політики ЄС. Значне зростання кількості осіб, які потребують міжнародного захисту, актуалізувало необхідність оперативної адаптації нормативно-правових механізмів і інституційних інструментів управління міграційними процесами. Зокрема, це проявилось у розширенні практик тимчасового захисту, посиленні міждержавної координації та вдосконаленні підходів до інтеграції мігрантів у соціально-економічне середовище приймаючих країн. Водночас масштабність української міграції сприяла трансформації підходів до розподілу навантаження між державами-членами, активізації гуманітарної складової міграційної політики та пошуку більш гнучких механізмів реагування на кризові виклики. Зростання тиску на соціальні системи країн ЄС зумовило підвищену увагу до питань зайнятості, соціального забезпечення та довгострокової інтеграції мігрантів.

У сучасних умовах міграційна політика держав Європейського Союзу набуває стратегічної ваги у контексті забезпечення як національної, так і регіональної безпеки. Суттєве зростання міграційних потоків упродовж останніх років чинить значний тиск на соціально-економічні та політичні системи країн-членів ЄС, що потребує мобілізації ресурсів для модернізації інфраструктури, ефективної інтеграції мігрантів і підтримання соціальної стабільності. Зокрема, різке збільшення кількості мігрантів у 2015 році було спричинене воєнними конфліктами, гуманітарними кризами та політичною нестабільністю в регіонах Близького Сходу й Африки, що призвело до масштабної міграційної кризи та зумовило необхідність перегляду і посилення нормативно-правових та регуляторних інструментів ЄС у сфері міграції. Водночас початок повномасштабної агресії Росії проти України у 2022 році створив для Європейського Союзу нові виклики надзвичайного характеру, що актуалізувало потребу в оперативному реагуванні, впровадженні спеціалізованих програм підтримки українських біженців та адаптації міграційної політики до нових умов, які визначають сучасні підходи ЄС до управління міграційними процесами в кризових ситуаціях [2].

Міграційна політика Європейського Союзу функціонує в умовах численних викликів, що зумовлюють необхідність комплексного й узгодженого підходу з боку всіх держав-членів для ефективного регулювання міграційних потоків. Однією з ключових проблем залишається нерівномірний розподіл відповідальності за прийом біженців між країнами ЄС, що спричиняє політичну напруженість та ускладнює вироблення спільних рішень у міграційній сфері [5]. Водночас відмінності у національних міграційних політиках додатково ускладнюють координацію дій і впровадження єдиного підходу. Зокрема, північні держави, які демонструють більшу відкритість до прийому мігрантів, застосовують інші моделі регулювання порівняно з південними країнами, що зазнають інтенсивного тиску нелегальної міграції через Середземноморський регіон. Частковому врегулюванню цих суперечностей сприяє ухвалений Європейським парламентом «Пакт про міграцію та притулок», який передбачає впровадження механізмів солідарності та більш справедливого розподілу відповідальності між державами-членами [6]. У межах цього підходу інші країни ЄС зобов'язані долучатися до подолання міграційних криз шляхом як прийому мігрантів, так і надання фінансової підтримки державам, що несуть основне навантаження.

Крім того, важливою складовою міграційної політики ЄС є гарантування безпеки громадян. Посилення контролю на зовнішніх кордонах і протидія нелегальній міграції залишаються пріоритетними напрямками, що потребують постійного вдосконалення та поглиблення міждержавної взаємодії. Одночасно демографічні трансформації, зокрема старіння населення та його скорочення в окремих країнах-членах, формують додатковий тиск на міграційну політику, стимулюючи розробку стратегій залучення іноземної робочої сили для підтримки економічного розвитку та збереження соціальної рівноваги.

За даними Eurostat починаючи з 2022 року, до країн Європейського Союзу прибуло близько 5,1 млн осіб із держав, що не входять до ЄС [4], тоді як ще 1,5 млн громадян здійснили переміщення в межах самого Союзу. Найбільш інтенсивні міграційні потоки були зафіксовані у країнах Східної Європи, зокрема в Польщі, Угорщині, Чехії та Німеччині, що безпосередньо пов'язано з початком повномасштабної російсько-української війни. У відповідь на різке зростання кількості українських біженців 4 березня 2022 року Рада ЄС ухвалила Директиву про тимчасовий захист [1], яка передбачає можливість отримання захисту в будь-якій державі-члені, гарантує доступ до ринку праці та дозволяє повернення в Україну без втрати відповідного статусу.

Прибуття українських біженців до країн Європейського Союзу мало також відчутний економічний ефект. З 2022 року витрати українців за кордоном майже утричі перевищили показники попередніх періодів, що стимулювало зростання виробництва товарів і послуг у країнах-реципієнтах. За оцінками, залучення українських

Секція 11. Міграційна політика: європейський досвід, орієнтири для України

біженців до ринку праці може забезпечити приріст виробництва в державах ЄС на рівні 0,6–2,3 % вже до кінця 2026 року.

Водночас такі міграційні процеси зумовили значне фінансове навантаження на бюджети приймаючих держав. Зокрема, Польща у 2022 році спрямувала понад 12 млрд євро на підтримку українських біженців. Попри це, загальний вплив української міграції на економіку ЄС оцінюється як позитивний, оскільки значна частина мігрантів має належний рівень кваліфікації та потенціал для створення доданої вартості. У відповідь на ці тенденції країни ЄС реалізують політику активної інтеграції українських біженців у соціально-економічне середовище. Пріоритетними напрямами інтеграції українських біженців у країнах ЄС є сприяння працевлаштуванню та забезпечення доступу до освіти. Це реалізується через програми професійної адаптації та мовні курси, що полегшують їх включення в соціально-економічне середовище приймаючих країн.

Водночас для України міграція має негативні наслідки, зокрема втрату людського капіталу та скорочення робочої сили, що створює ризики для економічного розвитку. Відтік кваліфікованих кадрів послаблює інноваційний потенціал і поглиблює демографічні дисбаланси, зменшуючи частку працездатного населення. За результатами досліджень, близько 63% українських біженців планують повернутися після війни [3], однак значна частина, особливо молодь, може залишитися за кордоном. За оцінками, від 1,3 до 3,3 млн осіб не планують повертатися. Основними умовами повернення є завершення війни, наявність роботи та покращення рівня життя в Україні.

Водночас українська міграція вплинула на посилення міжурядової координації у сфері міграції та безпеки. Масові переміщення населення змусили країни ЄС активізувати спільні дії щодо гуманітарної допомоги, прийому та розподілу біженців. ЄС адаптував механізми фінансування гуманітарних програм, що охоплюють не лише підтримку переселенців, а й інвестиції в інфраструктуру, охорону здоров'я, освіту та соціальні послуги. Таким чином, українська міграція стала чинником розвитку системних підходів до управління кризовими міграційними процесами в Європі.

Українська міграція безпосередньо впливає на зміни законодавства ЄС щодо захисту прав біженців і трудових мігрантів. Спостерігається тенденція до уніфікації стандартів соціальних послуг, освіти, медицини та легальної зайнятості, що зменшує нерівність між різними категоріями біженців і підвищує ефективність інтеграції. Водночас українська міграція створює для ЄС довгострокові виклики: з одного боку, сприяє розвитку ринку праці та гуманітарної інфраструктури, з іншого – потребує значних фінансових витрат і координації політики між державами-членами. Важливим є забезпечення балансу між підтримкою мігрантів і недопущенням соціальної напруги, що робить міграцію стратегічним фактором формування майбутньої політики ЄС.

Війна суттєво трансформувала міграційну політику ЄС, актуалізувавши потребу її адаптації. Інтеграція українських біженців може як сприяти розвитку ЄС, так і посилювати його стабільність, тоді як для України пріоритетом є створення умов для повернення громадян через реформи та відновлення економіки. У цьому контексті ключовим є поглиблення співпраці України та ЄС у сфері міграційної політики як основи стабільності в Європі.

Список використаних джерел:

1. Директива Ради 2001/55/ЄС від 20 липня 2001 року. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=celex:32001L0055>
2. Пак Н. А. Міграційна політика Європейського Союзу: проблеми і перспективи / Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2017.
3. Шкурат М. Є., Лісна В. Г. Міграційна політика Європейського Союзу. URL: <https://modecon.mnau.edu.ua/migration-policy-of-the-european/>
4. European Commission. Communication on Migration and Asylum, 2024. URL: https://ec.europa.eu/info/policies/migration-asylum_en
5. Massey D. Categorisations, Numbers and Comparisons: A Critical History of International Migration Measurement // Population and Development Review, 2019. 33
6. Van Wolleghem P. G. The EU's Policy on the Integration of Migrants: A Case of Soft-Europeanization? Palgrave Macmillan, 2019. URL: <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-319-97682-2>

Нестерчук А.П., студентка групи П-15, спеціальності D8
факультету національної безпеки, права та міжнародних відносин
Науковий керівник: Литвинчук О.В., к.філос.н., доц. кафедри
міжнародних відносин і політичного менеджменту
Державний університет «Житомирська політехніка»

УДОСКОНАЛЕННЯ МІГРАЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ТА ВОЄННОГО ЧАСУ

Наразі розвиток України продовжує бути основною змінною, що є результатом поєднання європейської інтеграції країни та умов воєнного стану. Прийняття Україною статусу кандидата на членство в ЄС підкреслює важливість інтеграції національного законодавства з законодавством ЄС, особливо в міграційній політиці з питань, які відносяться до питань з міграційними потоками, притулком, прикордонним контролем та правами людини. Водночас, воєнний конфлікт призвів до масової міграції населення – масового переміщення в середині та міграції біженців за кордон, а також виявив недоліки у впровадженні чинного міграційного законодавства та політики.

Важливість дослідження полягає в необхідності радикальної реформи українського міграційного законодавства з урахуванням європейських стандартів та умов воєнного часу. Масштаби вимушеної міграції в Україні є одними з найбільших у Європі з часів Другої світової війни, що має серйозні наслідки для державної політики, особливо з точки зору захисту прав внутрішньо переміщених осіб, політики трудової міграції, повернення громадян та інтеграції вразливих груп. Водночас, у контексті європейської інтеграції, Україна зобов'язана застосовувати основні правові стандарти Європейського Союзу щодо міграції та притулку.

Теоретичні та практичні аспекти міграційної політики України були розглянуті в низці наукових публікацій. Зокрема, книга А. Малиновської «Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії», праці І. Лібанової, особливо, «Воєнна міграція з України: проблеми та перспективи розвитку». Крім того, оціночні звіти, видані Міжнародною організацією з міграції та Європейською комісією, містять оцінки чинної міграційної політики та рекомендації щодо реформування. Водночас, вплив військового стану на адаптацію українського імміграційного законодавства до стандартів ЄС не оцінювався в обширній та добре дослідженій академічній літературі, що відображає розбіжності між науковцями.

Метою статті є комплексний аналіз принципів європейської інтеграції та передового українського міграційного законодавства під час війни, визначення основних проблем у правовій базі міграційної політики, дослідження сумісності національного законодавства зі стандартами ЄС та формулювання науково обґрунтованих висновків.

В умовах воєнного стану вивчення вимушеної міграції як основної форми переміщення населення набуває особливої важливості. Оскільки, «недобровільну міграцію формують особи, які були змушені залишити свої домівки через страх переслідувань, неможливість залишатися внаслідок політичних чи військових конфліктів, природних та техногенних катастроф, або ж були насильно вигнані урядами чи неурядовими силами. Їхня мета, власне, не міграція, а безпека, оскільки власна держава її не забезпечує» [2, с. 26]. Це чітко показує, що в сучасному мисленні міграція в Україні є вимушеною та безпосередньо пов'язаною з безпекою та захистом.

Динаміка військової еміграції з України поступово стабілізувалась після початкового різкого зростання. Зокрема, «попри зазначені відмінності у масштабах воєнної міграції з України її загальні тенденції за даними і Євростату і Держприкордонслужби України є дуже подібними: після вибухового сплеску у перші тижні, починаючи з квітня 2022 р. чисельність осіб, які виїжджають з України, практично стабілізувалась, а щомісячне сальдо не перевищує 100 тис. осіб» [1, с. 7]. Це означає, що міграційна політика стала більш передбачуваною, але все ще становить серйозний виклик для країни.

Міграційну політику часто розглядають як інструмент держави для управління цією політикою. Як зазначається, «міграційна політика – це системний механізм управління міграційними процесами як на внутрішній, так і на зовнішній площині переміщення осіб задля забезпечення збалансованого та ефективного впливу міграції на соціально-економічний розвиток країн та забезпечення їх національної безпеки» [4, с. 76]. Саме тому питання удосконалення є одним з найважливіших у сучасних умовах.

На нашу думку, вдосконалення українського міграційного законодавства має здійснюватися кількома шляхами. По-перше, поступовий шлях до стандартів ЄС, оскільки європейська інтеграція вимагає рівних прав на притулок, тимчасовий захист та міграцію. Однак важливо зазначити, що це не просто питання «переписування норм», а радше практичне впровадження на місцях. По-друге, війна вимагає гнучкіших законів. Ситуація постійно змінюється, і правила повинні швидко адаптуватися до нових хвиль переміщення, особливо мігрантів. Це включає не лише правовий статус, але й доступ до гідного житла, працевлаштування та соціальних послуг. По-третє, важливо зміцнити інституційний аспект, тобто не лише забезпечити належне функціонування органів, що займаються міграційною політикою, та регулярне виконання ними своїх завдань, але й пов'язано з цифровізацією послуг, що є надзвичайно важливим на даний момент. Зрештою, важливо не забувати оцінювати ефективність політики, оскільки, «оцінювання ефективності міграційної політики є критичним елементом її

Секція 11. Міграційна політика: європейський досвід, орієнтири для України

стійкості та наукової валідності» [3]. Без цього зміни можуть бути лише на папері, а не показувати реальний результат.

Таким чином, за умов воєнного стану міграційна політика України стала складною, динамічною та багатогранною, що мало значний вплив на гуманітарну, соціальну та економічну ситуацію в країні. Масове внутрішнє переміщення, збільшення кількості біженців та осіб, які потребують тимчасового захисту за кордоном, а також демографічні зміни поклали зростаючий тягар на державні інституції та соціальні системи. У цьому контексті було виявлено низку системних проблем та недоліків, зокрема фрагментовані правові системи, недостатня координація між національними органами влади, обмежені ланцюги поставок та необхідність модернізації механізмів підзвітності та моніторингу міграційних процесів.

У контексті європейської інтеграції вирішальне значення має гармонізація внутрішнього міграційного законодавства із законодавством Європейського Союзу, зокрема у сферах притулку, прикордонного контролю, боротьби з нелегальною міграцією та моніторингу прав людини. Дотримання європейських цінностей та практик, включаючи верховенство права, недискримінацію та захист вразливих груп, є необхідною умовою для України не лише для виконання своїх міжнародних зобов'язань, але й для подальшого прогресу на шляху до членства в ЄС. Водночас важливо враховувати особливості країни та виклики, пов'язані з воєнним станом, які вимагають гнучкого та гнучкого підходу до законодавства.

Удосконалення міграційної політики в Україні – це складний та системний процес, що спрямований не лише на модернізацію правової бази, а й на підвищення ефективності державної діяльності у сфері міграції. Це включає зміцнення інституційної спроможності відповідних організацій, розробку цифрових бізнес-моделей, удосконалення стратегій співпраці між відомствами, а також забезпечення прозорості та підзвітності у процесі прийняття рішень. Забезпечення розробки ефективної програми переселення внутрішньо переміщених осіб, створення умов для повернення громадян України з-за кордону та залучення міжнародної технічної допомоги.

Подальше посилення українського міграційного законодавства з точки зору воєнного стану та політики європейської інтеграції, спрямованої на досягнення балансу між національною безпекою, гуманітарним добробутом та міжнародними стандартами у сфері прав людини, зрештою сприятиме зміцненню верховенства права та сталому розвитку суспільства.

Список використаних джерел:

1. Лібанова Е. М. Воєнна міграція з України: проблеми та перспективи розвитку. *Український географічний журнал*. 2024. № 4. С. 3–11.
2. Малиновська О. А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії : монографія. Київ : НІСД, 2018. 472 с.
3. Петрівський О. Повоєнна міграційна політика України. *Економіка та суспільство*. 2025. Вип. 82. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/7418> (дата звернення: 23.04.2026).
4. Примуш М. В., Носачов Є. О. Міграція та міграційна політика як предмет політичного дослідження. *Політичне життя*. 2025. № 1. С. 75–80.

Орел Д.В., студентка групи П-15, спеціальності D8
факультету національної безпеки, права та міжнародних відносин
Науковий керівник: Литвинчук О.В., к.філос.н., доц. кафедри
міжнародних відносин і політичного менеджменту
Державний університет «Житомирська політехніка»

МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА В УМОВАХ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

У сучасних умовах міграційна політика в Україні набула особливої актуальності, оскільки саме міграційна політика визначає здатність держави ефективно реагувати на масштабні демографічні та соціальні виклики. З початком повномасштабної війни характер міграційних процесів в Україні суттєво змінився, перетворившись з переважно економічного явища на вимушене переміщення населення, яке було спричинене загрозою життю, здоров'ю та безпеці громадян. Все це є одним із ключових викликів для нашої держави, що потребує комплексного та ефективного реагування. У цих умовах особливого значення набуває розробка ефективних механізмів державного регулювання міграційних процесів, а також забезпечення соціального захисту.

З початком збройної агресії проти України у 2014 році, а особливо після повномасштабного вторгнення в 2022 році, міграційні процеси значно зросли. Значна частина населення була вимушена змінити місце їхнього проживання, що призвело до зростання кількості внутрішньо переміщених осіб та біженців. У таких умовах міграційна політика держави зазнала суттєвих змін, орієнтуючись не лише на регулювання потоків населення, а й на забезпечення соціального захисту постраждалого населення, інтеграції та підтримки постраждалих осіб, а також створення умов для потенційного повернення громадян. В той же час важливим чинником стала активна взаємодія України з міжнародними організаціями та європейськими інституціями у сфері врегулювання міграційних процесів.

Дослідженнями проблем міграції та міграційної політики займаються як вітчизняні, так і зарубіжні науковці. Зокрема вагомий внесок у розвиток цієї теми зробили Л. Грабар, Ю. Кобець, Т. Мадрига, О. Малиновська, О. Ульянов, М. Шендригоренко, а також інші дослідники, які аналізують масштаби вимушеної міграції, всі наслідки та виклики для держави та державної політики.

Метою нашого дослідження є комплексний аналіз особливостей формування та реалізації міграційної політики України в умовах війни, визначення основних викликів, які пов'язані із масовим переміщенням населення, а також обґрунтування напрямів удосконалення державної політики у сфері міграції з урахуванням національного та міжнародного досвіду.

Міграційна політика держави є важливим напрямом публічного управління, що охоплює систему правових, організаційних та соціально-економічних заходів, що спрямовані на регулювання міграційних процесів. Якщо ми говоримо про мирний час, то вона передбачає контроль за переміщенням населення, регулювання трудової міграції та інтеграцію іноземців. Проте в умовах війни її функції змінюються, розширюються та набувають кризового характеру. «Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну у 2022 році мало серйозні наслідки для міграційних процесів як у сфері виїзду за кордон, так і внутрішньої міграції. Ця подія спричинила значну активізацію переселенців, біженців та внутрішньо переміщених осіб» [1, с. 253]. Внаслідок цього міграційна політика України набула особливої значущості, оскільки вона виступає ключовим інструментом реагування на масштабні міграційні виклики. Державна міграційна політика є важливим механізмом координації дій, спрямованих на надання допомоги та захисту переселенцям.

Важливим є те, що міграційні процеси, спричинені повномасштабним вторгненням, сформували низку складних викликів. Серед них особливо гостро постають питання масового виїзду населення за кордон, втрати людського капіталу та зменшення демографічного потенціалу держави. Як зазначає О. Ульянов, в умовах збройної агресії основними викликами міграційної політики є посилення прикордонної безпеки, протидія нелегальній міграції та ризики використання міграційних потоків злочинними структурами [4, с. 95]. Не можна не зазначити, що важливого значення набуває координація дій держави з міжнародними партнерами для ефективного реагування на міграційну кризу та стабілізації соціально-економічної ситуації. У сукупності ці процеси мають довгостроковий вплив на розвиток країни, оскільки визначають її демографічну стабільність, ринок праці та потенціал повоєнного відновлення. З урахуванням цього, ефективне управління міграційними процесами є важливим елементом державної політики, спрямованої на мінімізацію ризиків та використання потенціалу міграції для розвитку країни.

Варто також звернути увагу на аналіз заходів які здійснює держава для подолання наслідків міграційної кризи. Україна формує комплекс механізмів підтримки внутрішньо переміщених осіб, які спрямовані на забезпечення базових потреб громадян. Особливе місце в системі такої підтримки займає матеріальна допомога, що дозволяє частково компенсувати втрати доходів та сприяє адаптації осіб у нових умовах проживання. Зокрема, передбачено виплату щомісячної допомоги на проживання для внутрішньо переміщених осіб, яка надається на тимчасовій основі та залежить від категорії отримувачів: для осіб з інвалідністю та дітей – 3 000 грн, для інших осіб – 2 000 грн [3]. Окрім матеріальної підтримки, важливим напрямом державної політики є забезпечення житлових потреб, допомога з працевлаштуванням, а також різні соціальні послуги, такі як: освіта для дітей, доступна медицина, психологічна допомога та соціальний супровід. Водночас ефективність реалізації

заходів державної підтримки внутрішньо переміщених осіб залежить від низки організаційних та фінансових чинників. Навіть після запровадження широкого спектра соціальних програм, на практиці спостерігаються певні труднощі, пов'язані з нерівномірністю розподілу допомоги, обмеженістю ресурсів місцевих громад та значним навантаженням на соціальну інфраструктуру. Також залишається актуальним питання довготривалої інтеграції внутрішньо переміщених осіб у нові громади, зокрема через забезпечення стабільної зайнятості та доступу до житла, що є важливою умовою їх соціально-економічної адаптації.

У сучасних умовах міграційна політика України формується під впливом як внутрішніх викликів, так і міжнародних підходів до регулювання міграційних процесів. Її зміни спричинені потребою адаптуватися до безпрецедентних масштабів вимушеного переміщення населення, що потребує поєднання інструментів державного управління із міжнародною підтримкою та координацією. «Відсутність законодавчого визначення поняття міграційної політики ускладнює формування єдиної державної стратегії у цій сфері та створює передумови для фрагментарного підходу до вирішення питань міграції» [4, с. 99]. Як зазначається в наукових дослідженнях, в умовах глобальних криз міграційна політика не може бути ефективною без координації на міжнародному рівні та взаємодії держав із міжнародними організаціями, оскільки міграційні процеси виходять за межі національних кордонів. «Європейська агенція підтримки притулку має забезпечувати обмін інформацією між країнами, поширювати передовий досвід, а також надавати підтримку тим країнам, де системи захисту біженців піддаються найбільшому тиску» [2, с.154]. У цьому контексті особливого значення набуває досвід європейських країн, де міграційна політика базується на принципах мобільності, соціальної інтеграції та захисту прав мігрантів, що може бути частково адаптовано до українських реалій. Водночас для України пріоритетним залишається подолання наслідків війни, стабілізація міграційних процесів та формування умов для подальшого повоєнного відновлення.

У результаті проведеного дослідження встановлено, що міграційна політика України в умовах повномасштабної війни зазнала суттєвих трансформацій і набула кризового характеру. Вона перестала бути переважно регуляторним інструментом і набула характеру кризового управління міграційними процесами. Масштабні міграційні процеси, спричинені воєнними діями, актуалізували питання збереження людського капіталу та демографічної стабільності. Особливого значення набули питання соціального захисту населення, підтримки внутрішньо переміщених осіб та взаємодії з міжнародними організаціями. Перспективи подальшого вдосконалення міграційної політики пов'язані з підвищенням ефективності державного управління, інтеграцією європейських підходів та створенням умов для повоєнного відновлення країни.

Список використаних джерел:

1. Кобець Ю. Мадрга Т. Державна міграційна політика в умовах повномасштабного вторгнення. *Вісник Львівського університету. Серія філософ.-політолог.* 2023. Вип. 48. С. 252–259.
2. Малиновська О.А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії : монографія. Київ. : Національний інститут стратегічних досліджень, 2018. 472 с.
3. Соціальна підтримка внутрішньо переміщеним особам. *Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України.* URL: <https://www.msp.gov.ua/> (дата звернення: 22.04.2026)
4. Ульянов О.І. Міграційна політика в умовах воєнного стану: виклики, тенденції та напрями вдосконалення. *Південноукраїнський правовий часопис.* 2025. №2. С. 95–99. URL: <https://sulj.oduvs.od.ua/> (дата звернення 23.04.2026)

Семенова А.О., здобувачка 3-го курсу
за спеціальністю 292 «Міжнародні економічні відносини»
Науковий керівник: Грицишена Зоряна, PhD, ст. викладач
Державний університет «Житомирська політехніка»

ВПЛИВ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ

Повномасштабна війна, що триває з 2022 року, спричинила масштабні міграційні процеси, які стали одним із ключових чинників впливу на економічний розвиток України. Масовий відтік населення та вимушене переміщення громадян суттєво скоротили трудовий потенціал держави, що безпосередньо позначається на функціонуванні ринку праці, продуктивності економіки та темпах її післявоєнного відновлення. Зокрема, зменшення кількості працездатного населення призводить до дефіциту кадрів у стратегічно важливих галузях, уповільнення виробничих процесів, зниження обсягів внутрішнього виробництва та обмеження інвестиційної привабливості країни. Одночасно зростає навантаження на систему соціального забезпечення, оскільки значна частина населення потребує підтримки такі як внутрішньо переміщені особи. У довгостроковій перспективі це формує ризики втрати людського капіталу, поглиблення демографічних дисбалансів і уповільнення структурної модернізації економіки України.

За даними Національного інституту стратегічних досліджень, з початку повномасштабної війни чисельність населення України скоротилася на 6,7 млн осіб, що є безпрецедентним показником для сучасної історії держави. У перспективі, за оцінками Ради ЄС, за умов тривалої війни та інфраструктурної нестабільності скорочення населення може становити 24–33%, що формує довгострокову загрозу відтворенню трудового потенціалу та економічному зростанню країни [2].

Одним із найбільш показових економічних індикаторів міграційних процесів є динаміка приватних грошових переказів. У 2020–2021 роках спостерігалось зростання обсягів переказів із піковим значенням 14 млрд дол. США. Однак у подальші роки відбувся стійкий спад, і у 2024 році їх обсяг знизився до 9,6 млрд дол. США, що на 31,7% менше порівняно з 2021 роком. Така динаміка свідчить про зміну міграційної поведінки українців: від короткострокової трудової міграції до довгострокової або постійної міграції з поступовою економічною інтеграцією в країнах перебування [5]. Структурний аналіз країн-реципієнтів українських мігрантів підтверджує цю тенденцію. Найбільша частка переказів надходить з Польщі (35%), що відображає її роль як головного напрямку трудової міграції. Значними також є частки США (12%), Великої Британії (8,7%), Чехії (7,4%) та Німеччини (6,6%). Така географічна структура вказує на диверсифікацію міграційних потоків і поступове закріплення українців у країнах з більш стабільними ринками праці та вищим рівнем доходів [3]. Водночас зменшення обсягів переказів пояснюється двома ключовими факторами: по-перше, зміною економічної поведінки мігрантів, які дедалі частіше інтегруються у приймаючі економіки та зменшують фінансові зв'язки з Україною; по-друге, зниженням реальної платоспроможності частини мігрантів через адаптаційні витрати та нестабільність перших років перебування за кордоном [3].

У сукупності ці процеси мають значні макроекономічні наслідки для України. Скорочення населення та трудових ресурсів послаблює внутрішній ринок праці, знижує виробничий потенціал і уповільнює економічне відновлення. Зменшення грошових переказів додатково скорочує валютні надходження домогосподарств, що впливає на споживчий попит і рівень добробуту населення. Водночас довгострокова міграція посилює ризики «відтоку людського капіталу», що є критичним для післявоєнної відбудови країни.

Внутрішня міграція також є важливим чинником, що істотно впливає на економічний розвиток України в умовах воєнного стану. Переміщення населення з небезпечних східних і південних регіонів до відносно безпечніших західних областей призвело до суттєвого територіального дисбалансу розміщення робочої сили. Як наслідок, у приймаючих регіонах спостерігається перевантаження соціальної інфраструктури, зростання попиту на житло та посилення конкуренції на ринку праці, особливо у сфері некваліфікованої зайнятості.

Водночас у регіонах, що зазнали активних бойових дій або тимчасової окупації, формується дефіцит людських ресурсів, що значно ускладнює відновлення економічної активності та уповільнює процеси післявоєнної реконструкції. Як свідчать дані щодо заповненості робочих місць найбільш сприятлива ситуація спостерігається у західних областях (до 90%), тоді як у східних регіонах цей показник є суттєво нижчим (близько 30%), що відображає нерівномірність економічного розвитку та розподілу трудових ресурсів [6].

Додатковим викликом є глибока демографічна криза, яка посилюється міграційними процесами. За даними Міністерства юстиції, у першому півріччі 2024 року в Україні смертність у три рази перевищила народжуваність (87 655 народжень проти 250 872 смертей) [4], що свідчить про негативну демографічну динаміку та скорочення майбутнього трудового потенціалу.

У поєднанні з виїздом молоді за кордон та внутрішнім переміщенням населення відбувається структурна деформація трудових ресурсів. Особливо критичною є ситуація у східних областях, де чисельність зайнятого населення віком до 35 років зменшилася більш ніж на 40% порівняно з довоєнним періодом. Натомість західні регіони демонструють зростання зайнятості та підвищення участі у ринку праці жінок і осіб старшого віку. Наприклад, у Закарпатській області зайнятість населення віком 55–64 роки зросла на 11% у 2023–2024 роках, що свідчить про часткову адаптацію регіональних ринків праці [1].

Секція 11. Міграційна політика: європейський досвід, орієнтири для України

Однак така концентрація населення у відносно безпечних регіонах створює нові соціально-економічні виклики: посилюється конкуренція за робочі місця, зростає навантаження на інфраструктуру, а також виникає потреба у перепідготовці кадрів і розвитку програм зайнятості. У довгостроковій перспективі внутрішня міграція формує нерівномірність регіонального розвитку, що потребує державного регулювання для збалансування демографічних і економічних процесів.

Міграційні процеси, що загострилися в умовах повномасштабної війни, стали одним із визначальних факторів впливу на економічний розвиток України. Масштабний відтік населення за кордон, внутрішнє переміщення громадян та поглиблення демографічної кризи призвели до суттєвого скорочення трудового потенціалу держави, деформації регіональних ринків праці та зниження виробничих можливостей економіки. Зовнішня міграція супроводжується довгостроковими ризиками втрати людського капіталу, зменшенням обсягів грошових переказів і поступовою економічною інтеграцією українців у приймаючі країни. Внутрішня міграція, своєю чергою, спричиняє нерівномірність розподілу робочої сили між регіонами, перевантаження інфраструктури у відносно безпечних областях та дефіцит кадрів у постраждалих регіонах, що ускладнює їхнє економічне відновлення.

У сукупності ці процеси формують комплексні виклики для національної економіки, пов'язані зі зниженням темпів зростання, скороченням внутрішнього попиту та ускладненням післявоєнної відбудови. Водночас вони актуалізують необхідність державної політики, спрямованої на збереження та повернення людського капіталу, збалансування регіонального розвитку та створення умов для реінтеграції мігрантів в економічний простір України.

Список використаних джерел:

1. Відновлення ринку праці в Україні в умовах війни: регіональні виклики та пріоритети : аналіт. зап. / Нац. ін-т стратег. дослідж. – Київ : НІСД, 2024. – URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/vidnovlennyarynku-pratsi-v-ukrayini-v-umovakh-viyny-rehionalni> (дата звернення: 22.04.2026).
2. Вплив міграції на соціально-економічну ситуацію в Україні : аналіт. доп. / Нац. ін-т стратег. дослідж. – Київ : НІСД, 2023. – URL: <https://niss.gov.ua/publikatsiyi/analitichni-dopovidi/vplyv-mihratsiyi-na-sotsialno-ekonomichnu-sytuatsiyu-v-ukrayini> (дата звернення: 22.04.2026).
3. Трансферти населенню в Україні [Електронний ресурс] : стат. дані / Міністерство фінансів (портал). – URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/transfer/> (дата звернення: 22.04.2026).
4. Країна без дітей: п'ять демографічних проблем України. URL: Фокус. 2024. URL: <https://focus.ua/uk/economics/663075-yak-demografichni-problemi-vplyvayut-na-ekonomiku-ukrajini> (дата звернення: 22.04.2026).
5. Обсяги приватних грошових переказів в Україну значно скоротились. Finance News. 2024. URL: <https://financenews.com.ua/3254-obsiahy-pryvatnykh-hroshovykh-perekazivv-ukrainu-znachno-skorotylysia/> (дата звернення: 22.04.2026).
6. Ситуація на ринку праці в Україні у 2024 році: вплив мобілізації та переміщення населення. URL: <https://money.comments.ua/ua/article/economy/situaciya-na-rinku-praci-v-ukraini-u2024-roci-vplyv-mobilizacii-ta-peremischennya-naseleння-734483.html> (дата звернення: 22.04.2026).

Янчук К.О., студентка групи П-15, спеціальності D8
факультету національної безпеки, права та міжнародних відносин
Науковий керівник: Литвинчук О.В., к.філос.н., доц.,
доц. кафедри міжнародних відносин і політичного менеджменту
Державний університет «Житомирська політехніка»

ПРАВОВИЙ СТАТУС ВИМУШЕНИХ МІГРАНТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабна збройна агресія проти України призвела до найбільшої міграційної кризи в Європі з часів Другої світової війни. Масове переміщення населення актуалізувало необхідність переосмислення правових механізмів захисту осіб, які змушені залишити свої домівки. Особливої ваги набуває розмежування статусів внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та осіб, які шукають захисту за кордоном, оскільки від юридичної кваліфікації їхнього стану залежить обсяг наданих їм прав та гарантій.

Теоретичне підґрунтя роботи становлять праці сучасних правознавців, таких як Ю. В. Деркаченко, Т. М. Іванець, С. В. Кухтик та Н. В. Сальнікова чиї дослідження дозволяють комплексно поглянути на проблему міграції через призму міжнародного та національного адміністративного права.

Метою цієї роботи є аналіз змісту та особливостей правового статусу вимушених мігрантів (ВПО та осіб під тимчасовим захистом) у сучасних правових реаліях України та ЄС, а також визначення шляхів удосконалення законодавства.

Дослідження правового статусу вимушених мігрантів в Україні неможливе без аналізу його тривалої еволюції, що розпочалася у 2014 році та зазнала докорінних трансформацій після лютого 2022 року. Якщо на початкових етапах статус ВПО сприймався переважно як інструмент доступу до першочергової гуманітарної допомоги, то сьогодні він трансформувався у комплексний юридичний механізм. Цей механізм не лише зрівнює переселенця у правах із місцевими жителями, а й створює надійну систему захисту його майнових прав та майбутніх інтересів, що детально обґрунтовується у працях С. В. Кухтика та Ю. В. Деркаченка [3, с. 210–212].

Аналіз правового становища особи варто розпочати з базового визначення, яке дає чинне законодавство. Відповідно до статті 1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»: «Внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру» [4].

Раніше правовий статус ВПО характеризувався значною кількістю обмежень, особливо у сфері реалізації політичних прав. Довгий час правовий статус мігрантів характеризувався обмеженою громадянською участю, що не дозволяло їм впливати на місцеві процеси. Проте чинна редакція Закону № 1706-VII забезпечила перехід до моделі повноправного членства, за якої ВПО стають активними суб'єктами правовідносин та отримують усі інструменти для захисту своїх інтересів на місцевому рівні [4]. Ключовою зміною стало визнання ВПО повноправними членами територіальних громад за місцем їхнього фактичного перебування. Це відобразилося у наданні переселенцям права голосу на місцевих виборах, що стало переломним моментом у зміцненні їхнього юридичного статусу. Важливо підкреслити, що в умовах воєнного стану даний статус набув ознак особливого правового режиму, оскільки він поєднує в собі як загальні права громадянина, так і спеціальні гарантії захисту, зумовлені втратою сталого зв'язку з місцем постійного проживання.

Правовий статус вимушених мігрантів в умовах воєнного стану є складним міжгалузевим інститутом. Згідно із статтями 7, 9 та 11 Законом України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» (у редакції 2024 року), внутрішньо переміщена особа (ВПО) наділяється спеціальним набором прав, що включає створення належних умов для її постійного чи тимчасового проживання, право на возз'єднання сімей та спрощений доступ до соціальних послуг. Окремим вагомим елементом цього статусу є фінансово-економічні гарантії, закріплені у статті 9² згаданого Закону. Дана норма звільняє ВПО, які залишили окуповані території або зони бойових дій, від негативних наслідків невиконання кредитних зобов'язань, зокрема від нарахування штрафів [4]. Це свідчить про намагання держави мінімізувати економічний тиск на громадян, що опинилися у скрутних життєвих обставинах, та забезпечити їм «право на достатній рівень життя», передбаченого стетею 48 Основного закону [2].

Сучасний правовий статус мігранта нерозривно пов'язаний із процесами цифровізації. Важливою новацією стало впровадження електронної довідки ВПО у застосунку «Дія», що фактично депаперизувало процес взаємодії особи з державою. Це дозволило мінімізувати бюрократичні бар'єри при отриманні адміністративних послуг, що є життєво необхідним в умовах масової евакуації населення.

Крім того, статус мігранта сьогодні включає не лише соціальні гарантії, а й майнові права. Зокрема, законодавчі зміни 2023-2024 років встановили механізми фіксації збитків для подальшого відшкодування через Реєстр пошкодженого та знищеного майна.

Важливим теоретичним та практичним аспектом дослідження є чітке розмежування правового статусу ВПО та осіб, які шукають притулку за межами України. Хоча причини їхньої міграції є ідентичними – збройна агресія та загроза життю, – обсяг їхніх прав і обов'язків регулюється принципово різними правовими системами. Якщо ВПО залишається в межах юрисдикції України та користується національними гарантіями, то особи, які перетнули державний кордон, потрапляють під дію міжнародних договорів та законодавства країни в якій вони перебувають.

На міжнародній арені статус українських мігрантів за кордоном отримав нове юридичне трактування через активацію Директиви ЄС 2001/55/ЄС про тимчасовий захист. При порівнянні класичного статусу біженця та режиму тимчасового захисту виявляється ряд кардинальних відмінностей. Статус біженця передбачає складну та тривалу адміністративну процедуру, яка часто триває від 6 місяців, під час якої у особи вилучається національний паспорт, вона суттєво обмежується у праві на працю та свободі пересування. Натомість режим тимчасового захисту, що застосовується до українців у ЄС, надається за максимально спрощеною процедурою. Він дозволяє особі зберігати паспорт громадянина України, одразу розпочинати офіційну трудову діяльність та вільно подорожувати країнами Європейського Союзу терміном до 90 днів. Більш того, особи під тимчасовим захистом можуть відвідувати Україну, не втрачаючи статусу, тоді як для біженців візит до країни громадянства означає автоматичну втрату захисту [1, с. 126–127].

Спираючись на методику С. В. Кухтика та Ю. В. Деркаченка, можна виділити п'ять засадничих критеріїв диференціації цих статусів «біженець» та «ВПО». Першим критерієм є місце перебування: біженці знаходяться поза межами країни громадянства, тоді як ВПО – всередині неї. Відповідно, захист ВПО відбувається на національному рівні. «Другим критерієм розмежування є коло суб'єктів, уповноважених на надання статусу внутрішньо переміщеної особи та статусу біженця відповідно, а також порядок його надання» [3, с. 206]. Тобто статус ВПО надається виключно національними органами публічної адміністрації за національним порядком, тоді як статус біженця може надаватися іноземною державою або Управлінням Верховного комісара ООН. Третім критерієм виступають галузі права: статус біженців регулюється переважно міжнародним публічним правом, а ВПО – нормами національного адміністративного права. Четвертий критерій – причини міграції: для біженців це індивідуальне переслідування за расу, релігію чи погляди, тоді як для ВПО причини є більш масовими (конфлікти, насильство, катастрофи). «П'ятим критерієм є відмінність причин, що змусили біженців та внутрішньо переміщених осіб мігрувати» [3, с. 209].

Водночас необхідно зауважити, що правовий статус ВПО не є пожиттєвим і має чітко визначені юридичні межі свого припинення. Відповідно до статті 12 Закону № 1706-VII, дія довідки про взяття на облік припиняється у разі добровільного повернення особи до покинутого місця проживання, подання заяви про відмову від статусу або виїзду на постійне місце проживання за кордон. Це підкреслює динамічність статусу: він існує доти, доки існує реальна загроза або відсутність умов для безпечного повернення додому [4].

Підсумовуючи, можна стверджувати, що правовий статус вимушених мігрантів в Україні трансформувалася у складний міжгалузевий інститут. Ключовими чинниками цієї трансформації стали політична інтеграція внутрішньо переміщених осіб, цифровізація адміністративних процедур через систему «Дія» та розширення обсягу прав – від отримання першочергової допомоги до захисту майнових інтересів через Реєстр пошкодженого та знищеного майна. Розмежування статусів ВПО та осіб під тимчасовим захистом за кордоном чітко визначає, хто саме має їх захищати. Якщо про внутрішньо переміщених осіб зобов'язана дбати лише Україна, то за громадян за кордоном відповідає вже міжнародна спільнота, діючи за міжнародними механізмами захисту. Подальший розвиток законодавства має бути спрямований на забезпечення безперервного захисту особи незалежно від кордонів та місця її перебування.

Список використаних джерел:

1. Іванець Т. М., Сальнікова Н. В. Правовий статус українських вимушених мігрантів: особливості міжнародного регулювання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 5. С. 122–132. URL: <http://www.lsej.org.ua> (дата звернення: 24.04.2026).
2. Конституція України : Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 01.01.2026. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 23.04.2026).
3. Кухтик С. В., Деркаченко Ю. В. Імміграція та адвокація прав біженців і внутрішньо переміщених осіб : навч. посіб. Київ : ФОП Голембовська О. О., 2018. 397 с.
4. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20.10.2014 № 1706-VII : за станом на 01.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 21.04.2026).

МІГРАЦІЙНА СТРАТЕГІЯ ПОЛЬЩІ 2025–2030

Міграційні проблеми загострюються з певною періодичністю, мають різну природу та відповідні інструменти подолання кризових ситуацій. Після створення ЄС, сформульовані основні спільні підходи міграційної політики серед членів союзу, проте країни вибудовують власні стратегії поведінки урядових і неурядових інституцій в питанні регулювання міграції. Серед країн, які найбільш активно приймали вимушених мігрантів з України стали Польща та Німеччина.

Польща пройшла власний складний шлях ринкових, суспільних трансформацій після 1990 року, які торкалися і питань міграції, зокрема в період виїзду громадян Польщі до країн Європи, зокрема Німеччини в пошуках можливого життя, позиції при кризі мігрантів в Європі після 2000-х років, трансформації ринку праці Польщі.

Польські уряди намагались узгоджувати загальні позиції з власним баченням міграційних проблем. Так у жовтні 2024 року уряд Польщі затвердив нову міграційну стратегію "Повернути контроль. Забезпечити безпеку", розраховану на 2025–2030 роки.

Головною метою стратегії є посилення державної безпеки шляхом ефективнішого регулювання міграційних процесів у військовій, соціально-економічній та культурній сферах. Польща запроваджує селективний підхід до в'їзду іноземців, враховуючи країну походження, рівень освіти, кваліфікацію та потреби ринку праці у стратегічних галузях. Доступ іноземців до ринку праці обмежуватиметься бальною системою, а пріоритет надаватиметься громадянам дефіцитних професій,

Передбачено цифровізацію міграційних процедур – від подачі заяв на візи та дозволи на проживання до формування бази даних іноземних студентів. Польща посилить контроль на кордоні з Україною у відповідь на ризики контрабанди, водночас модернізуючи пункти пропуску без перешкод для торгівлі та постачання матеріалів для відбудови України.

Вперше в польській практиці розробляється комплексна інтеграційна політика для іноземців, включно зі спеціальною програмою для громадян України як найчисельнішої групи мігрантів. Навчання дітей мігрантів виключно в польських школах визначено обов'язковим інструментом інтеграції, що фактично унеможливило дистанційне здобуття освіти за програмами країни походження. Стратегія передбачає активізацію роботи з польською діаспорою за кордоном – через розширення мережі польських шкіл, мовних курсів та популяризацію польської спадщини.

Правила отримання польського громадянства посилюються: запроваджується «тест на громадянство», що охоплює знання мови, культури та соціальних норм, а можливість підтвердження мовної компетентності лише дипломом скасовується. Розробляється національна програма повернення, яка передбачає механізми як добровільного, так і примусового виїзду іноземців, чия присутність у країні визнана небажаною або необґрунтованою.

Польща визнає інтеграцію двостороннім процесом – іноземці адаптуються до польських норм, а суспільство вчиться співіснувати з представниками інших культур, що потребує співпраці уряду, місцевого самоврядування.

Досвід Польщі у розробці міграційної стратегії як члена ЄС, що відстоює власну специфіку в рамках спільної європейської міграційної політики, є цінним прикладом для України в процесі підготовки нового стратегічного документа у сфері міграції.

Для України нові польські підходи є важливим орієнтиром при розробці власної міграційної стратегії після 2025 року, однак несуть ризик посилення еміграції та ускладнення повернення громадян на батьківщину. Координацію міграційної політики покладено на Міжвідомчу раду з питань міграції, а також передбачено створення спеціальної центральної установи з широкими повноваженнями у формуванні та реалізації міграційної політики.

Список використаних джерел:

1. Міграційна стратегія Польщі на 2025-2030 роки передбачає посилення політики щодо іноземців URL: <https://www.pap.pl/ua/ukrainian/news/migracyjna-strategiya-polschi-na-2025-2030-roki-peredbachae-posilennya-politiki>
2. «Відновити контроль. Гарантувати безпеку» - міграційна стратегія на 2025 - 2030 роки URL: <https://migrant.poznan.uw.gov.pl/uk/komunikaty/vidnovyty-kontrol-garantuvaty-bezpeku-migracyjna-strategiya-na-2025-2030-roky>